

Izveštaji Konzulata Nezavisne Države Hrvatske u Ljubljani iz 1942. godine

Nikica Barić

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

U prilogu je donesen prijepis 12 tjednih političkih izvještaja koje je Konzulat Nezavisne Države Hrvatske (NDH) tijekom 1942. godine slao Ministarstvu vanjskih poslova NDH u Zagrebu, odnosno ministru vanjskih poslova dr. Mladenu Lorkoviću. Usto je donesen prijepis dijela jednog tjednog izvještaja Odsjeka za Italiju Političko-pravnog odjela Ministarstva vanjskih poslova NDH iz rujna 1941. koji se odnosi na otvaranje Konzulata NDH u Ljubljani. Spomenuti izvori, iako fragmentarni, daju niz podataka o ratnim događajima u Ljubljanskoj pokrajini, koju je Kraljevina Italija uspostavila kada je, nakon sloma Kraljevine Jugoslavije 1941., anektirala dio slovenskog teritorija.

Ključne riječi: Drugi svjetski rat, Nezavisna Država Hrvatska, Kraljevina Italija, diplomacija Nezavisne Države Hrvatske, Slovenija, Ljubljana

U prilogu je donesen prijepis 12 tjednih političkih izvještaja koje je konzulat Nezavisne Države Hrvatske (NDH) tijekom 1942. slao Ministarstvu vanjskih poslova NDH u Zagrebu, odnosno ministru vanjskih poslova dr. Mladenu Lorkoviću.

Doneseni su prijepisi tjednih političkih izvještaja od 1. ožujka, 10., 17. i 22. svibnja, 12. i 20. lipnja, 5., 16. i 25. srpnja, 8. kolovoza i 17. i 24. listopada 1942. godine. Dakle, doneseni izvještaji vrlo su fragmentarni. Osim toga, na mikrofilmu na kojem sam pronašao snimke navedenih izvještaja jedna je snimka djelomično nečitka, pa u prijepisu nije donesen dio izvještaja od 22. svibnja 1942. godine.

Usto sam prilogu dodao dio jednog tjednog izvještaja Odsjeka za Italiju Političko-pravnog odjela Ministarstva vanjskih poslova NDH iz rujna 1941. u kojem se govori o nastupu konzula NDH u Ljubljani. Na toj je dužnosti od otvaranja Konzulata i tijekom razdoblja koje obuhvaćaju navedeni tjedni politički izvještaji iz 1942. bio Antun Zvonimir Ivanić.¹

Slomom Kraljevine Jugoslavije u travnju 1941. godine Kraljevina Italija anektirala je značajan dio slovenskoga teritorija, odnosno dotadašnje Drav-

¹ Za osnovne biografske podatke o Ivaniću vidi: *Tko je tko u NDH, Hrvatska 1941.—1945.*, Darko Stuparić, gl. ur., Zagreb, Minerva, 1997., 164.

ske banovine, dok su Njemački Reich i Mađarska anektirali preostale dijelove slovenskoga teritorija, odnosno spomenute banovine. Kraljevina Italija osnovala je početkom svibnja 1941. Ljubljansku pokrajinu (*Provincia di Lubliana*), na čijem se čelu nalazio visoki povjerenik Emilio Grazioli. Iako je pokrajina bila sastavni dio Kraljevine Italije, imala je neke posebnosti, te su Talijani pokazali određeno razumijevanje za slovensko stanovništvo i njegovu posebnost. No, s otporom Talijanima na čijem se čelu nalazila Komunistička partija Slovenije, kao dio Komunističke partije Jugoslavije, na području Ljubljanske pokrajine pojavio se partizanski pokret. Slovenske protukomunističke političke snage, vjerne Kraljevini Jugoslaviji, surađivale su s Talijanima kako bi komunisti, odnosno partizani bili onemogućeni.²

Prepisane dokumente minimalno sam opremio bilješkama, samo u slučajevima kada sam smatrao da je nužno pojasniti određene stvari koje se navode u dokumentima. Inače ovdje doneseni dokumenti, odnosno tjedni politički izvještaji Konzulata NDH, uglavnom govore o različitim mjerama talijanske uprave i vojske u Ljubljanskoj pokrajini, prije svega o operacijama i represivnim mjerama usmjerenima protiv partizana. Također ti dokumenti govore o djelovanju Osvobodilne fronte (OF), odnosno Narodnooslobodilačkog pokreta u Sloveniji i njegovih partizanskih jedinica, koji su bili pod vodstvom komunista, ali i o djelovanju protukomunističkih slovenskih snaga koje su surađivale s talijanskom upravom. Konzul NDH Ivanić u svojim je izvještajima dosta prostora posvetio i pisanju različitih ilegalnih novina u Ljubljanskoj pokrajini, kako onih koje je izdavao Narodnooslobodilački pokret, tako i tiskovinama slovenskih političkih snaga koje su bile vjerne Kraljevini Jugoslaviji, njezinoj izbjegličkoj vladi i vojnim snagama na čijem se čelu nalazio Draža Mihailović.

Kao što sam naveo, doneseni su dokumenti fragmentarni, odnosno riječ je o onim izvještajima Konzulata NDH u Ljubljani koje sam pronašao na jednom svitku mikrofilma koji se čuva u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu. Koliko mi je poznato u hrvatskim arhivima postoje još neki politički izvještaji Konzulata NDH u Ljubljani, no za ovaj prilog ograničio sam se na izvještaje koje sam pronašao na navedenom mikrofilmu. Nesumnjivo, veliki dio događaja opisanih u izvještajima Konzulata NDH u Ljubljani već je poznat. Tim događajima bavila se slovenska historiografija, ili su o njima objavljeni i drugi izvori. Ipak se nadam da će politički izvještaji Konzulata NDH koje donosim u ovom prilogu biti korisni za daljnje proučavanje Drugoga svjetskoga rata u Sloveniji, a oni također daju i određene podatke o načinu djelovanja diplomacije NDH.

² Jozo TOMASEVICH, *War and Revolution in Yugoslavia, 1941–1945, Occupation and Collaboration*, Stanford, CA, Stanford University Press, 2001., 94–120.

DIO TJEDNOG IZVJEŠTAJA ODSJEKA ZA ITALIJU
POLITIČKO-PRAVNOG ODJELA
MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NDH
O DOGAĐAJIMA OD 20. DO 27. RUJNA 1941. GODINE.³

POLITIČKO PRAVNI ODJEL — ODSJEK ZA ITALIJU
IV. tjedni izvještaj, od 20 — 27. IX. 1941. godine

1. Nastup Konzula Nezavisne Države Hrvatske u Ljubljani

Konzul Nezavisne Države Hrvatske u Ljubljani g. Dr. Ivanić u izvještaju od 12. rujna o. g. javlja da je 9. IX. o. g. službeno posjetio Visokog Komesara u Ljubljani. Doček i prijem bio je veoma srdačan. Visoki Komesar obećao mu je punu svoju podporu i suradnju.

U nevezanom razgovoru bilo je govora o Slovincima, te je Visoki Komesar spominjao negativni pasivni stav većeg dijela slovenskog žiteljstva prema velevlastima osi i prema Hrvatskoj Državi i narodu, premda se Talijanske vlasti prema Slovincima ponašaju uvijek zaista potpuno korektno. Visoki Komesar naglasio je, da Italija ni sada ni u budućnosti ne misli italijanizirati tamošnje slovensko žiteljstvo, već mu želi omogućiti i osigurati slobodni narodnosni i kulturni razvitak. Kao uzvrat traži se samo potpuna lojalnost.

U pogledu Židova — emigranata iz Hrvatske, Visoki Komesar je izjavio, da se sada u ljubljansku pokrajinu uopće više ne puštaju, a oni koji su u Ljubljani, šalju se postepeno u logore. Opskrbu za njih plaća američki crveni križ. Konzul međutim opaža da u Ljubljani na ulicama, po kavanama i restauracijama ima još veliki broj Židova iz Hrvatske.

Prigodom uzvratne posjete Visoki komesar rado je prihvatio poziv Konzula da posjeti Hrvatsku. Odgovorio je da ga je i Poglavnik osobno pozvao, te da će se pozivu s najvećim veseljem odazvati i to u najskorije vrijeme.

Gospođa Grazioli pozvala je slijedeći dan Konzula s gospođom na čaj. Konzul opaža iskrenu želju Visokog Komesara za što intimnije društveno zблиženje.

2. Ljubljanski biskup zahvaljuje hrvatskoj vladi

Prigodom posjete ljubljanskom Knez — Biskupu Dr. Rožmanu,⁴ zamolio je Biskup našeg Konzula Dr. Ivanića da vladi Nezavisne Države Hrvatske izrazi njegovu najdublju zahvalnost na prijemu slovenskog svećenstva iz onih di-

³ Hrvatska, Hrvatski državni arhiv u Zagrebu (dalje: HR-HDA), fond 1561, Služba državne sigurnosti Republičkog sekretarijata unutrašnjih poslova Socijalističke Republike Hrvatske (dalje: 1561), mikrofilm broj 18, snimke 756-766.

⁴ Gregorij Rožman, ljubljanski biskup.

jelova Slovenije, koji su pripali Njemačkoj, kao i na prijemu ostalih njegovih sunarodnjaka, koji su i koji će još biti preseljeni u Hrvatsku.

[...]

13. Slovenci prema Hrvatima

Konzul Nezavisne Države Hrvatske u Ljubljani izvješćuje da je držanje širokih slojeva slovenskog naroda prema Nezavisnoj Državi Hrvatskoj dijelom prikriveno a dijelom i otvoreno neprijateljsko. To je osobito zapazio na konferenciji na koju je pozvao ljubljanske novinare. Novinari su ga primili formalno korektno, no početka opazio je izvjesno odbijanje i rezerviranost.

Opaža, da je jako teško uspostaviti kontakt sa Slovencima jer je teško kao predstavniku slobodne Države govoriti pred javnim mišljenjem jednoga naroda koji je izgubio svaku ingerenciju na državnu upravu i politički život uopće i koji sada razdvojen živi u dvije Države, čije su granice baš na slovenskom području hermetički zatvorene. Uzroci takvog držanja prema Hrvatima osim njihovog političkog položaja, leži i u jakoj komunističko-jugoslavensko-židovskoj promičbi.

Neprijateljsko držanje ljubljanskog stanovništva prema Konzulatu opaža se i po raznim ispadima. Tako se posrednik za promet nekretninama, koji je Konzulatu našao vilu za stanovanje, zaprijetio vlasniku da će biti upisan u crnu knjigu, bude li se Konzulat zaista uselio u njegove nekretnine. Isto tako unatoč straži u hodniku hotela gdje je Konzulat bio je pokidan natpis koji upućuje gdje se nalazi Konzulat Nezavisne Države Hrvatske. Sve to uputilo je Talijanske vlasti da pojačaju službu osobne sigurnosti Konzula kao i stražu pred privremenim prostorijama Konzulata.

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ KONZULATA NDH U LJUBLJANI
OD 1. OŽUJKA 1942. UPUĆEN MINISTRU
VANJSKIH POSLOVA NDH MLADENU LORKOVIĆU.⁵

[grb NDH]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KONZULAT LJUBLJANA

Ljubljana, 1. ožujka 1942.

Smoletova ulica 3

Telefon 2345

Broj: Pol. 8/42.

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ Br. 8.
od 1 ožujka 1942.

U svom zadnjem tjednom izvještaju naglasio sam već, da su talijanske vlasti odlučile provesti pojačanu kontrolu nad stanovništvom ovdašnje pokrajine, da bi na taj način stale na put komunističkoj djelatnosti »Osvobodilne fronte«. Ta kontrola imala se je sastojati u obavezi cjelokupnog stanovništva, da se lično prijavi kod nadležnih vlasti radi preuzimanja osobnih iskaznica sa fotografijama. Svatko tko bi bio zatečen bez osobne legitimacije biti će već poradi toga propusta sumnjiv da je pripadnik kakove ilegalne organizacije i najosjetljivije kažnjen globama i zatvorom. Isto tako određeno je, da se unutar same pokrajine iz jednog mjesta u drugo stanovništvo može kretati samo na temelju posebnog odobrenja i uz predočenje propustnice sa fotografijom (»lasciapassare«). Ovakove se propustnice izdaju samo na temelju obrazložene molbe i za slučaj dokazane potrebe.

Nakon ovih odredaba a točno na dan 20. pr. mj. u 16.45. poslijepodne izvršen je atentat na poznatog Ljubljanskog veleindustrijalca i bogataša Augusta Praprotnika. Ovaj je atentat uzbudio toliku senzaciju, da ga se nije moglo prešutjeti, kako je to do sada bio slučaj sa tolikim terorističkim djelima »partizana«. O tome umorstvu donijelo je dakle bilješke i mjestno novinstvo osuđujući ga, no sve pojedinosti koje su veoma zanimljive i karakteristične naravno su prešućene.

Pokojni Praprotnik se je u označeno vrijeme navedenog dana pješke a u pratnji gđe Nade Žerjav, kćerke pok. bivšeg jugoslavenskog ministra uputio u Tavčarjevu ulicu br. 5 u jedan dućan, da si kupi vina. Ta ulica nalazi se u strogom središtu grada. Uporedo s njime išao je jedan veliki luksuzni samovoz sa registarskim brojem L. B. 106. Pokojnik nije tome samovozu pri davao nikakovu važnost, te je ušao u spomenutu trgovinu. Istodobno s njime ušao je i jedan čovjek koji je izašao iz toga samovoza.

⁵ HR-HDA-1561, mikrofilm broj 18, snimke 714-717.

Kako je Praprotnika već ranije napadao »Slovenski poročevalec«, organ »O. F.« i kako je primio prieteća pisma, to ga je pratio jedan talijanski agent a pored toga je pokojnik sa sobom uvijek nosio i samokres temeljem dozvole izdane mu po talijanskim vlastima.

Taj agent nije ušao u trgovinu, već je pričekao vani. Atentator koji je izašao iz samovoza na samom ulazu, kroz poluotvorena vrata, opalio je na Praprotnika četiri hitca iz samokresa pogodivši ga smrtno u glavu i u tijelo. Istodobno a s razloga što je pucao iz automatskog parabeluma, pogodila su dva hitca gđu Žerjav u koljeno odnosno u bedro tako, da se je i ona ogrezla u krvi srušila na zemlju. Sve se je odigralo filmskom brzinom. Atentator je na bjegu pokušao zaustaviti redarstveni agent, no on mu je podmetnuo nogu tako, da je pao. Na taj način uspjelo je atentatoru skočiti u samovoz koji ga je čekao i pobjeći u pravcu Karlovačke ceste. Samovoz nije pronađen. Označeni reg. br. pak ima jedan ovdašnji liječnik, koji sa atentatom nije imao nikakove veze i čiji je samovoz u kritično vrijeme bio u garaži. Falsificirana registarska pločica kasnije je pronađena u samom gradu a na njoj je crvenom bojom bilo napisano »SSSR i OF«.

Ozliede gđe Nade Žerjav teške su naravi, no ima izgleda, da će preboljeti ne dođe li do komplikacija.

Još ranije pod bivšom Jugoslavijom podržavao je pok. Praprotnik tjesne veze sa beogradskim vodećim političkim i privrednim krugovima. Poznata je uloga koju je odigrao prigodom sloma Slavenske i Jadranske banke. Nakon okupacije pokrajine Ljubljana po Talijanima priklonio se je pokojnik t.zv. »Bijeloj gardi« t.j. pristašama londonske »jugoslavenske vlade«. U tom pokretu vodio je vidnu ulogu. Kada je došlo do otvorenog sukoba između komunističke »Osvobodilne fronte« i »Bijele garde« počeo je primati prieteća pisma. I ako im nije pridavao previše važnosti, ipak je o njima obavijestio talijanske vlasti, prema kojima je prividno nastupao kao lojalan elemenat. Isto tako nije propustio sastaviti popis osoba za koje je sumnjao, da mu šalju prijeteća pisma. Nakon njegove smrti njegova je tajnica taj popis predala talijanskom redarstvu koje je uhitilo oko 160 osoba navedenih u tom popisu. Među njima je velik broj bivših jugoslavenskih časnika, koji su sada surađivali u organizaciji i vodstvu partizanskih odreda »OF«-a.

Ovaj slučaj, koji je pobudio toliku senzaciju, poslužio je dobro vojničkim krugovima, koji su — kako sam to ranije izvijestio — tražili, da im se preda sva vlast u ruke u svrhu obračuna sa subverzivnim elementima.

I zaista dne 23. veljače izašao je proglas potpisan po Visokom povjereniku Grazioliu, kojim se svakome zabranjuje izlazak iz grada Ljubljane. Protiv prekršitelja ima se po danu nakon jednokratne opomene upotriebiti vatreno oružje, a noću t.j. od 19 na veće do 7 sati u jutro bez ikakovog povi-

da. Prekršitelji koji budu živi uhvaćeni biti će stavljeni pred vojni sud. Odredba stupila je na snagu 23. pr. mj. u 3 sata poslije podne t.j. nekoliko sati nakon što je objavljena. Istodobno je vojska opasala cijeli grad Ljubljanu sa širokom bodljikavom žicom, te je podjedno preuzela svu vlast u svoje ruke.

Dana 24. pr. mj. počela je blokada pojedinih dielova grada u kom je od toga časa i ako ne formalno a ono faktično uvedeno opsadno stanje. Ponajprije je blokirano predgrađe Šiška, poznato kao partizansko leglo. Saznaje se iz redarstvenih krugova, da je već toga prvog dana uhvaćeno 7 partizanskih funkcionera. Imajući u vidu taj uspjeh, Šiška je u roku od naredna tri dana bila pet puta blokirana i točno pretražena. Pronađeno je mnogo municije, strojnih pušaka, ručnih bombi, granata i t.d.

Pri blokiranju postupa se na taj način, da se svi muškarci između 17 i 35 godina odvođe u velikim vojničkim kamionima u kasarne, zatvore, zbirne logore i t. d. gdje su podvrgnuti ličnoj premetačini i točnom ispitivanju. Sumnjivce se zadržaje u zatvorima, a ostale se još istoga dana pušta kući. Više hiljada pridržanih sumnjivih elemenata otpremljeno je u unutrašnjost Italije. Pri tome opetovano se ponavljaju i razni neozbiljni prizori. Masa uhapšenika kao i prolaznici u neblokiranim dielovima grada, koji su svi od reda neprijateljski raspoloženi prema talijanskim vlastima pozdravljaju se međusobno, mašu si šeširima i dovikuju si. Na prvi mah izgleda kao da se uhapšenici voze na kakav vašar ili na veseli izlet.

Unutar same vojske pak vlada često puta veliko nesporazumjevanje. Odredbe pojedinih dužnostnika u času blokade često su oprečne pa i na taj način opisane mjere gube potrebnu ozbiljnost. Osim toga događaju se prigodom premetačina u dućanima i kućama u blokiranim dielovima grada opetovane krađe koje vrše talijanski vojnici. Naravno, da za to nema krivnje na vodstvu već na samoj momčadi, koja dolazi do uvjerenja da se nalazi u neprijateljskoj zemlji gdje je i pljačka dozvoljena.

Još veći nesporazum vlada između pripadnika vojne sile i građanskih osobito redarstvenih vlasti.

Već prvog dana ubili su vojnici na večer dva redarstvena agenta. Tako se je opet povećao broj takovih slučajeva o kojima sam i ranije izvještavao. Redarstvo je ogorčeno na vojsku te kritizira njen postupak u svakom pogledu.

Isto tako se sada i na vidljivi način manifestira jaz između fašističke stranke i vojne sile. Ako fašistički častnici zapanu u blokirano područje zadržavaju, legitimiraju i pretražuju ih obični vojnici a često im se i rugaju, kao što se je na očigled moga činovništva desilo federalnom podtajniku i podzapovjedniku milicije g. Gatti-u. Naše činovnike, koji su bili u pratnji jednog agenta u građanskom odijelu i jednog u službenoj odori sa puškom, nisu

vojnici htjeli propustiti do konzulata samo iz prkosa, što se je očito vidjelo iz podrugljivog podsmjeha poručnika kada ih je vratio, nakon što ih je jedan drugi nekoliko koraka prije propustio.

Usljed privremenog preuzimanja uprave po redovitoj vojsci prirodno je, da unutar samih talijanskih krugova kruže razne verzije o daljnjoj budućnosti Visokog povjerenika g. Graziolia. Neki tobože upućeni tvrde, da će biti premješten na Rijeku kao prefekt Kvarnera, drugi opet da je usljed nastalog stanja predao ostavku. Sve ovo neće biti točno, jer kako sam gore naglasio, ovo stanje je samo privremeno i potrajati će navodno samo još nekoliko dana, dok ne bude cjela Ljubljana temeljito pretražena. Neprestani izvještaji o aktima sabotaze, atentatima na pojedine osobe, prometne uređaje, kasarne i t.d. s jedne strane a rovarjenja vojnog zapovjedništva s druge uzrokovali su današnje stanje. Vojsci se je moralo udovoljiti no centralna fašistička vlada čije povjerenje Visoki povjerenik po mom mišljenju i nadalje opravdano uživa, neće dopustiti, da takovo stanje dulje potraje. Vojska izvještava Vrhovno zapovjedništvo, kako joj je uspjelo ugušiti pobunu koja je izbila u gradu usljed labavog postupka građanske uprave. Međutim o kakovoj pobuni u pravom smislu riječi ne može biti govora.

Na dan 27. veljače desio se je slijedeći slučaj:

U gostionici Maček na Cankarjevom nabrežju (obala Ljubljanice blizu t.zv. tromostja) pokušao je jedan vojnik legitimirati jedno supijano građansko lice. Ovaj potonji rekao je vojniku da je već nekoliko puta bio bez razloga zatvaran i opetovano pretraživan. Na to je pozvao vojnika da s njime pije. Kad se je vojnik nečkao, posegnuo je rukom u džep da pokaže, da ima novaca. Vojnik ovu gestu smatrao je neprijateljskom t.j. uplašio se, da će građanin na nj potegnuti samokres pa ga je na mjestu ubio. Dva druga ubijeno-ga potrčali su prema vojniku a ovaj je prema njima bacio signalnu petardu koja je eksplodirala, no nitko nije stradao, jer su se svi radije razbježali.

Vojnik je na to bacio još 3 petarde pred gostionicom od kojih su jedna ili dvije pale u Ljubljanicu. Iste su eksplodirale i izazvale veliku strku i još veću nervozu kod vojničke posade. Za čas bilo je blokirano cijelo središte grada, područje hotela Union, Slona, kavane Emona, Nebotičnika i t.d. Nastala je pucnjava te su vojnici s jedne obale Ljubljanice pucali na druge, a porred toga i vojnici smješteni na starome gradu u gradske ulice. Lakše je ranjen jedan talijanski satnik a od građanskih lica je navodno jedan mrtav a dvije žene teško ranjene.

Iza toga slučaja sve mjere su ponovno pooštrene. Od toga časa nije više ni jednom muškarcu podijeljena posebna dozvola za izlazak iz grada Ljubljane, a svi koji su stigli u Ljubljanu odmah su uhapšeni. Imali smo mnogo posla da ishodimo od vojnih vlasti posebno dozvole i privilegije za naše drž-

avljane. Osoblje konzulata sada je snabdjeveno posebnim vojnim legitimacijama koje mu omogućuju slobodno kretanje.

U južnom dielu grada po imenu Trnovo nalazi se jedna crkva u kojoj je iza oltarske slike pronađena jedna jugoslavenska zastava. Župnik i kapelan odmah su uhapšeni. Daljnjom premetačinom pronađena je u sakristiji jedna jugoslavenska vojnička uniforma a u podrumu jedna strojna puška i 100.000 metaka.

U času podnošenja ovog izvještaja blokada i opsadno stanje još uvijek traje.

Molim gospodina ministra, da ovaj izvještaj izvoli primiti na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

Konzul:
[potpis]

Gospodin
Dr. Mladen Lorković,
ministar vanjskih poslova N.D.H.
Z a g r e b

M.P.⁶

⁶ Okrugli pečat: Konzulat Nezavisne Države Hrvatske Ljubljana.

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ KONZULATA NDH U LJUBLJANI
OD 10. SVIBNJA 1942. UPUĆEN
MINISTRU VANJSKIH POSLOVA NDH MLADENU LORKOVIĆU.⁷

[grb NDH]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Ljubljana, 10. svibnja 1942.

KONZULAT LJUBLJANA

Smoletova ulica 3

Telefon 2345

Broj: Pol. 18/42.

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ Br. 18.
od 10. svibnja 1942.

Čast mi je izvijestiti da je prošlog tjedna partizanska djelatnost u pokrajini bila veoma aktivna.

Partizani novače po selima mladiće za partizansku vojsku. Talijani htjeli su protiv toga intervenirati u okolici Polhovog gradca, pa su poslali velike vojničke kamione sa više stotina vojnika. Na cesti između Dobrove i Polhovog gradca koja je cesta paralelna sa glavnom cestom koja vodi u Trst, zapali su talijanski kamioni u unakrsnu partizansku strojopuščanu vatru. Tom prilikom poginula su 32 talijanska vojnika a među njima i dva častnika od kojih jedan u činu pukovnika i bio je zapovjednik druge pukovnije Sardenjskih grenatira.⁸ Ovo se je desilo na dan 7. o. mj., a na dan 10. uzeli su Talijani u mjestu Polhov gradec iza mise petnaest seljačkih momaka, pa su ih strijeljali kao taoce. Među njima bio je i seljački sin Anton Rus, koji se je duže vremena skrivao pred partizanima sa ostalim svojim drugovima, jer su ih partizani htjeli odvući kao regrute za partizanske borbene odjele.

Iz ovoga se i opet razabire koliko su talijanske vojničke vlasti neupućene u ovdašnje prilike i kako hvataju uvijek one koji su nedužni. Naravno, da tima postizavaju upravo protivni efekat, što opet ide u prilog partizanima koji javno izjavljuju da im nije krivo, što Talijani strijeljaju taoce, jer su to i onako pasivni ljudi pa je bolje, da ih sada Talijani poubijaju, jer bi inače oni morali obaviti taj posao nakon preuzimanja vlasti.

Svi ovi događaji desili su se u kraju koji se naziva Krestenica.

U subotu, dne 9 i u nedjelju dne 10. o. mj. nadletjelo je više talijanskih zrakoplova za bombardiranje taj kraj, pa su po šumama bacili bombe a podjedno i pucali iz strojnica u niskom lijetu. Sumnjam da je bilo kakovog us-

⁷ HR-HDA-1561, mikrofilm broj 18, snimke 718-719.

⁸ Riječ je o pripadnicima talijanske 21. pješačke divizije «Granatieri di Sardegna».

pjeha od te akcije, jer se je pucalo u šume iz kojih su se sigurno partizani predhodno povukli.

U nedjelju u jutro između 4 i 7 bombardiran je taj kraj prednjim topničtvom pa je svake pola minute ispaljen po jedan hitac.

Pukovnik koji je ubijen kod Polhovog gradca pokopan je uz vojničke počasti, a vojnici koji su se vraćali sa sprovođa tukli su na povratku u kasarnu sve prolaznike.

Partizani nastavljaju sa uzimanjem taoca. Tako su dne 7. o. mj. u Srednjoj Vasi napali jedan samovoz i iz njega ugrabili i ubili Talijana, profesora Nana i jednog Slovenca koji se je s njime vozio. Zbog toga događaja strijeljali su Talijani 10 taoca.

Kako sam informiran, nalazi se kod partizana kao taoc i nećak armijskog generala Maria Robottia.⁹ Svega imaju partizani danas oko 280 taoca pa se priete, da će ih ubiti ako Talijani budu nastavili sa drastičnim metodama. Među taocima imade talijanskih žena i djece.

Armijski general Robotti odlučio je navodno radi zadnjih partizanskih terorističkih podhvata strijeljati u samoj Ljubljani na Kongresnom trgu oko 500 taoca. Da bi to spriječio odputovao je Visoki povjerenik Grazioli odmah u Rim te se odanle još nije vratio.

Isto tako odputovao je u Rim ljubljanski knez-biskup Dr. Rožman da zatraži posredovanje Vatikana, da bi se obustavile sa talijanske strane ovako strašne represalije.

Oko Kočevlja navodno operira jedna jedinica četnika protiv partizana. To je prvi puta da se u ovoj pokrajini pojavljuje oružana jugoslavensko-četnička akcija izuzev sporadičke slučajeve u ljetu prošle godine. Častnici i vojnici ove grupe nose uniforme sa bivšim jugoslavenskim distinkcijama, dok partizani imaju samo jugoslavenske vojničke hlače a građanske kapute. Ta grupa zaustavila je samovoz jednog ovdašnjeg trgovca i zaplijenila ga »u ime jugoslavenske vojske« te je trgovcu izdala i formalnu potvrdu o rekviziciji. Trgovac je na to mogao pješke prosliditi put. Isti slučaj desio se nekoliko dana ranije nekom g. Čeču iz Ljubljane.

Po dosada neprovjerenim vijestima nalazi se među tom grupom i bivši hrvatski domobranski pukovnik po imenu Mamula, koji je ranije služio u ovdašnjoj pokrajini u jugoslavenskoj planinskoj pukovnici. Ova vijest moći će se u Hrvatskoj lakše provjeriti.

Zaista ima sada u pokrajini uz Hrvatsku granicu veći broj odmetnika u odorama hrvatskog domobranstva. Da li su to zaista prebjegli domobrani,

⁹ General Mario Robotti bio je zapovjednik talijanskog 11. vojnog zbora koji je bio raspoređen u Ljubljanskoj pokrajini.

kao što to prikazuju ovdašnji krugovi ili pak partizani ili četnici koji su se na neki način domogli domobranskih odora, nisam mogao sa sigurnošću utvrditi. Neki talijanski vojnici koji su bili po tim odjelima zarobljeni pa zatim opet pušteni izjavljuju da se zaista radi o Hrvatima.

Obća situacija u gradu i pokrajini veoma je teška. Krstare oklopljeni vojnički kamioni sa strojnicama a zrakoplovi kruže nad gradom i pokrajinom. Na starome gradu postavljeno je pet haubica koje su uperene u grad za slučaj, da bi se u samome gradu došlo do pobune većih razmjera. Vršer se velika hapšenja, većinom među mlađim stanovnicima. Neki se uzimaju za taoce a drugi se šalju u logore u Italiju.

Promet na cestama a i željeznički promet je ugrožen u većoj mjeri nego li do sada. Konačno saznajem, da su partizani dne 7. o. mj. u Velikom Kalu ugrabili jednu Slovenku koja je kasnije nađena ustreljena.

Izvolite gospodine ministre ovaj izvještaj primiti na znanje.

ZA DOM SPREMNI !

Konzul:
[potpis]

Gospodin
Dr. Mladen Lorković,
ministar vanjskih poslova N.D.H.
Z a g r e b

M.P.¹⁰

¹⁰ Okrugli pečat: Konzulat Nezavisne Države Hrvatske Ljubljana.

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ KONZULATA NDH U LJUBLJANI
OD 17. SVIBNJA 1942. UPUĆEN
MINISTRU VANJSKIH POSLOVA NDH MLADENU LORKOVIĆU.¹¹

[grb NDH]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KONZULAT LJUBLJANA

Ljubljana, 17. svibnja 1942.

Smoletova ulica 3

Telefon 2345

Broj: Pol. 19/42.

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ Br. 19.
od 16. svibnja 1942.

Čast mi je izvijestiti da je početkom prošloga tjedna ponovno otvoren tehnički fakultet ovdašnjeg sveučilišta. Ovo se ima zahvaliti zauzimanju Visokog povjerenika Emilia Graziolia kao i talijanskog povjerenika na sveučilištu. Time su opovrgnuti glasovi, da se sa talijanske strane želi sveučilište potpuno ukinuti što bi bilo u protivnosti sa zakonom od 3. svibnja 1941. kojim je Slovincima zajamčen nesmetani kulturni razvoj i narodni jezik. Ovaj je događaj tim značajniji, jer je uslijedio u doba znatno pojačane komunističke aktivnosti i djelatnosti svih subverzivnih elemenata u obće.

Izišla je odredba, prema kojoj se iz vojno strateških razloga i razloga javne sigurnosti a usljed učestalih napadaja na željezničko-prometne uređaje i na vozila na javnim cestama određuje sječa šuma, osamljenih stabala i grmlja duž svih željezničkih pruga i postojećih cesta u širini od 150 metara. Ova odredba mora biti u cijelosti provedena u roku od 60 dana a sa sječom se ima započeti odmah.

Pod kraj prošlo tjednog izvještaja javio sam, da su partizani u Velikom Kalu ugrabili jednu Slovensku, koja je kasnije nađena ustreljena. Dne 10. o. mj. ubili su u blizini mjesta Jablan iz samokresa jednog Slovenca koji se je protivio da stupi u njihovu službu. Radi oba ova djela određeno je strijeljanje taoca. Dva taoca su zaista ustreljena na dan 13. o. mj.

Dne 12. i 13. o. mj. ugrabili su komunisti dva Slovenca i dvije Slovenke.

Na dan 14. o. mj. u jutro izvršen je napadaj strojnim puškama kod Mirne Peči na putnički vlak Novo Mesto — Ljubljana. Tom prilikom je teško ranjen jedan Slovenac.

Istoga dana je po komunistima zapaljena jedna pilana. Radi svih ovih djela određeno je strijeljanje šestorice taoca koje je izvršeno danas 17. o. mj.

¹¹ HR-HDA-1561, mikrofilm broj 18, snimke 720-724.

U prošlo tjednom izvještaju javio sam o ubojstvu talijanskog pukovnika kod Polhovog Gradca. Taj pukovnik zvao se je Latini i bio je zapovjednik druge pukovnije sardinskih grenatira.¹² Ranije je bio kraljev pobočnik. Nakon njegovog sprovođa-pokopa na vojnom groblju u Ljubljani — ispraznili su talijanski vojnici jedan munjovoz i počeli lupati sve putnike. Jedan častnik ranio je iz samokresa bez ikakvog razloga jednog mladića, koji se je vozio u munjovozu. Mladić je kasnije prevezen u bolnicu a kada je na preslušanju čin opisao kako se je zaista desio, rečeno mu je da mora izjaviti, da ga je ranio jedan komunista preobučen u talijanskog častnika, jer da će inače biti ubijen.

Vojno sudište osudilo je Ladislava Rakovca i Antuna Zdešara na doživotnu tamnicu i još daljnju trojicu na teške kazne lišenja slobode, jer da su navodno i oni sudjelovali u napadaju na prometne uređaje kod Verda i Preserja. To je epilog ranijeg monstre procesa o kome sam već prije izvijestio.

Dne 14. o. mj. poslije podne hvatali su Talijani u parku Tivoli i ulici 3. svibnja mlade muškarce, navodno kao taoce.

Sljedećeg dana bili su po gradu a osobito u okolici kolodvora rastreseni listići sa upozorenjem Slovincima da ne putuju vlakovima, jer će se od sada napadati svi vlakovi.

U okolici Novog Mesta vode se velike borbe, pa se već više dana čuje teška topovska i strojopuščana paljba. U samom Novom Mestu vlada mir, ali je okolica potpuno nesigurna osobito i promet na cestama, a uništeni su brzoglasni i brzoglasni uređaji.

Općenito vlada velika nervoza te nema izgleda, da bi se situacija mogla poboljšati.

Slobodan sam priložiti i opet nešto ilegalne literature koju mi je uspješno pribaviti.

»Slobodna Slovenija« koja nosi datum 8. svibnja a koja je glasilo jugoslavenski orijentiranih slovenskih nacionalista naglašuje, da je jugoslavenska vlada u Londonu jedina od svih saveznika priznata predstavica jugoslavenskih zemalja. Ministar vojske, zakoniti predstavnik i organizator redovite vojske je Draža Mihajlović. Upozoruju se svi djelatni i pričuvni častnici kao i svi činovnici, da ih još uvijek veže prisega »jugoslavenskom kralju« od koje ih nitko nije odriješio te da će svako vjerolomstvo ili nepokoravanje ministru vojske biti po zakonu kažnjeno.

Iza toga iznosi se Mihajlovićev proglas Srbima, Hrvatima i Slovincima sa konstatacijom »da je njemu podređena vojna sila oslobodila dio državnog teritorija tako, da Jugoslavija nema danas samo svoga kralja i svoju vladu već

¹² Talijanski pukovnik Tommaso Latini.

i svoj oslobođeni državni teritorij.« Veli se da je oslobođen dio Srbije i da su Mihajlovićeve čete u stanju da okupatorima vrate milo za drago u koliko ne bi sa odredima »redovite vojske« postupali po »međunarodnim propisima«. Nadalje Mihajlović konstatira, da se na hrvatskom teritoriju već sakuplja znatan broj redovite vojske, koja će »oprati ljagu gnjusnog Pavelićevog izdajstva«. Mihajlović ističe da želi Jugoslaviju uređenu u sporazumu sa srbskim, hrvatskim i slovenskim narodom.

U komentaru toga govora navodi se da je taj proglas zakon koji svakoga veže. Ako bi partizani i dalje divljali i ubijali, čine to na vlastitu ruku samo po upustvima komunističke stranke. Pozivaju se Slovenci da ne nasjedaju »Osvobodilnoj fronti« i partizanima jer da »Osvobodilna fronta« nije narodna organizacija već samo skupina komunista. Poriče se da bi Mihajlović priznao partizanima značaj narodne vojske. Partizani su politička organizacija a ni jedan ministar vojske neće se nikada pogađati sa kakovom političkom strankom. Zapovjedništvo jugoslavenske vojske stoji na stanovištu, da se vojska nije nikada predala i da nije demobilizirana te da su svi vojni obveznici i nadalje vezani prisegom kralju i domovini.

Iza toga se polemizira sa izjavom izvršnog odbora OF koju također prilažem i koja je uslijedila nakon Mihajlovićevo proglasa. U toj komunističkoj izjavi konstatira se da je Slovenski narod iz vlastitih sila stvorio svoju narodnu vojsku — slovenske partizanske čete i narodnu zaštitu. Tvrdi se da je »Osvobodilna fronta« danas jedina slovenska narodna obrana pa da će se organiziranje bilo kakovih vojnih formacija izvan te fronte po zakonu OF kazniti smrću.

Slobodna Slovenija napada »Osvobodilnu frontu« jer njen zakon ustanovljuje smrtnu kaznu za one koji bi »organizirali kraljevsku — Mihajlovićevu — zakonitu jugoslavensku vojsku«.

Ovakova međusobna trvenja i obračunavanja između partizana i četnika koja danomice zauzimaju sve veće razmjere idu nam svakako samo u prilog.

Nadalje se naglašuje da su predstavnici svih političkih struja osnovali »Slovensku savez« sa temeljnim načelima: federativna Jugoslavija, jugoslavenski kralj i jugoslavenska vlada u Londonu, jedina zakonita jugoslavenske vojska, demokracija te socijalna i gospodarske obnova.

U sitnim vijestima naglašuje se, da je Rooseveltov protukandidat Vilki¹³ u svom apelu najavio, da će do konca rata obustaviti svaku opoziciju, da će radnički sindikati svoje zahtjeve oživotvoriti bez štrajkova, da treba poništiti zakon o nemiješanju Amerike u Europske prilike te da američke čete mora-

¹³ Wendell Willkie, 1940. bio je kandidat američkih republikanaca za predsjednika Sjedinjenih Američkih Država.

ju ostati u Europi nakon pobjede sve dok se ondje ne uvede demokracija i spriječi svaki autoritativni režim.

Iznose se nadalje odlomci iz Staljinovog govora na dan 1. svibnja prema kojemu će se ruska vojska boriti samo do ruskih međa.

Nadalje se tvrdi da je Staljin pozvao Jugoslavene i Bugare da se pridruže Mihajloviću, što je podjedno učinio i prema izvještaju američkog krugovala jedan bugarski ministar (ovdje se vjerojatno misli na Kostu Todorova).

U vijestima iz Koruške naglašuje se, da se sada iz Koruške koja je ranije pripadala Austriji razseljavaju svi oni Slovenci koji su za vrieme plebiscita glasali za Jugoslaviju. Navodno je do sada razseljeno oko 40.000 ljudi.

Prilažem nadalje »Radio vijesnik Osvobodilne fronte« u kom se ponajprije konstatira da se partizanske akcije u svim južnim predjelima Jugoslavije nastavljaju u sve većem opsegu. Govori se o nekim partizanskim uspjesima na području Goražde-Nevesinje-Jahorina.

Iz izvještaja sa istočnog bojišta razabire se providna Sovjetska-Ruska promičba koja je opovrgnuta najnovijim događajima. Veliča se nadalje djelatnost engleskog zrakoplovstva koje da je uspješno napadalo Hamburg, Saint Nazaire, Atenu te otoke Leros i Rodos. Nadalje se konstatira da se u Americi očekuje anglo-amerikanska invazija na europski kontinent. Jedna viest govori o nezadovoljstvu u Španjolskoj i o sukobima između falangista i redovite vojske.

Sokoli koji su ostali vjerni jugoslavenskoj ideji (jedan dio ovdašnjih sokola pristupio je naime — kako sam to već ranije izviestio — »Osvobodilnoj fronti«) - izdao je novi broj svog lista pod naslovom »Naprej zastava slave«. U tom listu iznosi se ponajprije sokolski program koji ističe sveslavensku uzajamnost i vjernost jugoslavenskoj misli inače je pun uobičajenih jugosokolskih fraza i promičbe.

Tome listu potpuno je srodan sveslavenski »Pobratim«. Prilažem osmi ovogodišnji broj. U njem se ističe duševna srodnost svih Slavena i njihovo prirodno navodno prirodno neprijateljstvo naprama Germanima i Romanima. Iz viesti na zadnjoj stranici toga glasila sledi, da je Draža Mihajlović poslao poslanicu maršalu Petainu, da Francuska kao najodlučnija vojnička sila podjarmljene Europe na se preuzme u danom času dužnost inicijative te da pozove sve narode u boj [za] slobodu protiv okupatora. Navodi se nadalje da Mihajlovićeve čete vežu 10 njemačkih i 20 talijanskih divizija (!) a to da je upravo onoliko, koliko iznosi njemačka okupaciona vojska u Francuskoj, Belgiji i Nizozemskoj zajedno odnosno potonjih 20 talijanskih divizija da predstavljaju dvasetostruki broj od onoga što su ga Talijani poslali na istočno bojište.

Nadalje se govori o »nečuvenom ultimatumu« njemačkog vojnog zapovjedništva u Srbiji Draži Mihajloviću. Taj bi se ultimatum sastojao u prijetnji, da će se uzeti kao taoci Mihajlovićevi rođaci kao i rođaci njegovih časnika i vojnika.

Konačno se upozoruju svi »jugoslavenski vojni obveznici da moraju čekati i izvršavati Mihajlovićeve naredbe, jer će inače biti stavljeni pred vojni sud.« List završava riečima: »Kralj i sloboda.«

Prilažem nadalje dva broja listića »Sloboda ili smrt« koji je također redigiran po smjernicama politike jugoslavensko-londonske vlade. U broju prvom iznosi se najprije program koji je već od ranije poznat i čiji je sadržaj iznesen u mom izvještaju br. 17/42. Nadalje se iznose razlozi brze propasti jugoslavenske vojske. Veli se da je Njemačka u času okupacije Češke godine 1938 bila vojnički najjača država. Uvidjevši opasnost počele su [se] i sve druge države naoružavati. Jugoslavija je međutim izgubila svog najvećeg dobavljača oružja t. j. Češku. No ni veće ni bogatije države nisu uspjele naoružati se na vrijeme. Zato su sve države vodile politiku zavlačenja. Oni jugoslavenski faktori koji su bili za oružanu intervenciju dobro su znali da se jugoslavenska vojska neće moći oduprijeti Njemačkoj, pa su svjestno žrtvovali Jugoslaviju da bi i ona dopriniela svoj udio na oslobođenju Europe. Ta žrtva rodila je — veli se — bogate plodove i povijest znati će je ocijeniti. Za one jugoslavenske divizije koje su čuvalе granice Slovenije veli se napose, da su bile prisiljene povući se usljed »Pavelićevog izdajstva«, jer su usljed proglašenja Nezavisne Države Hrvatske bile odrezane od glavnine jugoslavenske vojske. Nadalje se brani jugoslavenska vojska koja nije mogla odoljeti brojčanoj i tehničkoj premoći pa se veli, da je dva puta veća Poljska kapitulirala za 17 dana a Francuska za šest tjedana.

U daljnjem jednom članku pod naslovom »Tko je pravi i vječni neprijatelj Slovenaca« veli se, da slovenački protivnici nisu samo njemački nacionalni socijalisti i talijanski fašisti već svi Nijemci, Talijani, Austrijanci i Mađari bez obzira na njihovu političku orijentaciju. Za grozote nanesene slovenačkom narodu neće odgovarati samo predstavnici današnjih režima već njihovi narodi sami.

U daljnjem broju »Slobode ili smrti« pertraktira se ponovno toliko puta već raspravljeno pitanje slovenskog prava samoodređenja i eventualnog odcjepljenja (od Jugoslavije) nakon predpostavljene »savezničke« pobjede. Veli se da je pravo samoodređenja vrhovni izraz slobode svakoga naroda. Međutim već godine 1918. su pravo samoodređenja bile prisiljene priznati samo pobjeđene države dok kod pobjednika o tome nije moglo biti ni govora, jer se na primjer nije moglo postaviti pitanje odcjepljenja Malte ili Cipra od Engleskog imperija. Veli se da će Slovenci nakon rata spadati među pobjednič-

ke države samo preko Jugoslavije i da će samo preko nje moći ostvariti svoje teritorijalne zahtjeve t. j. polučiti združenje celog povijestnog zemljišta. Slovenci se s toga pozivaju, da ne postavljaju pitanje odcjepljenja od »braće« Srba i Hrvata. Ovo se pitanje tako naširoko razglaba s razloga, što »Osvobodilna fronta« neprestano zagovara pravo slovenskog naroda na samoodređenje do odcjepljenja. Osvobodilna fronta to međutim čini samo s razloga i sa obrazloženjem, da u Sovjetskog Rusiji svaka pojedina savezna država uživa toliku slobodu, da može zaključiti svoj istup iz saveza sovjetsko-ruskih republika. To je promišljena promičba, da bi se dokazalo kakovo zadovoljstvo i kakova sloboda u Rusiji vlada. Jer kako se pravo odcjepljena u Rusiji praktički provodi i predobro je poznato.

Nadalje se polemizira sa Slovenskim poročevalcem br. 13. kojega sam već ranije priposlao Ministarstvu a koji je napao Dražu Mihajlovića.

Napokon prilažem i novi broj mjesečnika »Zarja slobode« koji je također potpuno jugoslavenski orjentiran. U tom broju se navodi u članku pod naslovom »Pismo iz Gorice« da gorički Slovenci teže za oslobođenjem i da žele da budu pripojeni Jugoslaviji. Veli se da su si svjestni da će samo na taj način moći biti oživotvorene njihove težnje za sjedinjenjem sa ostalim Slovencima, jer niti komunistička Italija ne bi Slovencima prepustila pokrajinu Trst i Goricu (»Osvobodilna fronta« je već često upravo protivno tvrdila.)

Konačno prilažem jedan letak »Osvobodilne fronte« upućen slovenskim djevojkama sa pozivom da i one sudjeluju pri odlučnom boju za oslobođenje slovenskog naroda.

Izvolite gospodine ministre ovaj izvještaj primiti na znanje.

M.P.¹⁴

ZA DOM SPREMNI!

Gospodin
Dr. Mladen Lorković, Minis. vanj. poslova N.D.H.
Z a g r e b

Konzul:
[potpis]

¹⁴ Okrugli pečat: Konzulat Nezavisne Države Hrvatske Ljubljana.

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ KONZULATA NDH U LJUBLJANI
OD 22. SVIBNJA 1942. UPUĆEN
MINISTRU VANJSKIH POSLOVA NDH MLADENU LORKOVIĆU.¹⁵

[grb NDH]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Ljubljana, 22. svibnja 1942.

KONZULAT LJUBLJANA

Smoletova ulica 3

Telefon 2345

Broj: Pol. 20/42.

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ Br. 20.
od 22. svibnja 1942.

Ovaj tjedan prepun je burnih i uzbudljivih događaja. Već treći dan bombardira talijansko topništvo iz predgrađa Ljubljane a i sa brežuljaka na kome je sagrađen t.zv Stari grad, partizanske položaje u neposrednoj blizini — na obroncima brda Krim a i u samoj Ljubljanskoj kotlini. Pri ovim akcijama talijanske vojske sudjeluje i zrakoplovstvo.

Pokušati ću kronološki prikazati razvoje događaja koji su se desili nakon zaključka ranijeg izvještaja.

U noći između 16. i 17. o. mj. razorili su partizani glavnu prugu prema Trstu i to između postaja Logatec — Planina. Brzi vlak je usljed toga imao 10 sati zakašnjenja no ljudskih žrtava nije bilo. Sada prolaze svi brzi vlakovi sa po dva oklopljena vagona i teškim naoružanjem. Iste noći bilo je dosta nemirno u samome gradu te se je čula pucnjava iz parka Tivoli i iz okolice Rožnika.

Dne 17. o. mj. strijeljano je ponovno pet taoca. Obavijest o tom strijeljanju obnarodovana je tek 20. o. mj. Kao razlog navodi se, da su komunisti u Sv. Roku kod Št. Vida provalili u stan jednog Slovenca te da su ga umorili a dva njegova sina odveli. Iste noći su u Stični ubili jednog Slovenca i jednu Slovenku. Taoci su strijeljani jer nisu pronađeni izvršioци.

Dne 18. o. mj. proširena je žičana ograda i na selo Dravlje zapadno od Ljubljane. Tom prilikom provedena je blokada toga sela koje je inače u upravnom pogledu sastavni dio Ljubljanske občine.

Istoga dana zauzeli su partizani spustivši se sa brda Krim, selo Ig kao i selo Črnu Vas. Ovo potonje leži već u središtu Ljubljanske kotline. Pored toga zauzeli su partizani zadnjih dana mjesto Stari Trg ob Kolpi kraj hrvatske granice te veća mjesta Cerknicu i Lož. Potonje mjesto sjedište je Kotarskog

¹⁵ HR-HDA-1561, mikrofilm broj 18, snimke 725-733.

suda. Blizu njemačke granice a južno od Škofje Loke zauzeli pak partizani Polhov gradec. Isto tako drže partizani sva sela uz okolicu Kočevja.

Polhov gradec teško je bombardiran po Talijanima iz zrakoplova, a naknadno su u to mjesto ušli Njemci koji sada imaju također jednu posadnu jedinicu od oko 300 momaka u Logatecu. Logatec leži na glavnoj cesti Ljubljana — Trst u blizini bivše jugoslavenske granice.

Na dan 18. o. mj. priredili su partizani vojničku paradu u Igu. Prisustvovala je glazba, pješačija, konjica i partizanski ženski odredi. U povorci vođeno je i devet slovenskih djevojaka koje su bile nakazno ošišane s razloga što su se družile sa Talijanima. Partizani silili su stanovništvo da po njima pljuje.

Ovi zadnji dani u znaku su općenitog povlačenja talijanskih četa. Talijani nastoje zadržati pozicije u većim mjestima te osigurati sve željezničke pruge i glavne ceste. Naravno da usljed toga partizani dobivaju sve više na terenu te u svim manjim selima provode obću mobilizaciju mlađeg muškog stanovništva.

Prilike u Kočevju teške su jer je isto tako reći obsjednuto po partizanima. Nekoliko dana je željeznica išla samo do mjesta Ortnek no sada ide opet do Kočevja. Iz Kočevja trebalo je biti u Ljubljani dopremljeno 150 volova. Partizani su međutim 136. komada rekvirirali.

Usljed raznih terorističkih akata partizana seljačko stanovništvo s njime ne simpatizira. Tako su na pr. partizani htjeli nasilno novačiti u kraju zvanom Ložki potok nakon što su talijanske čete taj kraj nasilno napustile. Skoro svi muškarci utvrdili su se u jednoj crkvi koja je još iz turskih vremena opasana debelim zidom i branili se od partizana. Lukavošću razširili su glas da dolaze veći talijanski odredi našto su se partizani povukli.

Kod Št. Jerneja rekvirirali su partizani jedan poštanski samovoz. U mjesto Stičnu ušli su partizani na konjima. Mjestna posada se nije usudila pružiti otpor pa se je povukla.

U blizini Novog Mesta opljačkali su partizani dvorac baruna Wanbolta¹⁶ i pričinili mnogo štete. Ponovno saznajem, da među partizanima imade veoma mnogo ljudi koji govore hrvatski a obučeni su u domobranske odore.

Talijanski zrakoplovi bombardiraju i obasipaju strojopuščanom vatrom šume na brdu Krim. Pravoga uspjeha od ovih akcija ne može biti.

19. svibanj. Talijani povukli su se iz mnogih daljnjih sela južno od Ljubljane. Ta su sela zaposjeli partizani te u njima izvršili novačenje svih muška-

¹⁶ Hmeljnik, kojega je neposredno prije Drugoga svjetskoga rata obnovio vlasnik, Philipp Hugo Freiherr Wambolt von Umstadt.

raca sposobnih za borbu. Novačenje se vrši pod prijetnjom smrtne kazne za one koji se ne bi odazvali odnosnoj naredbi.

Sa terase ljubljanskog nebotičnika vidi se dalekozorom na tornju crkve u Igu crvena partizanska zastava. Izgleda da je u selu Ig, koje leži na 13.50 kilometara južno od Ljubljane, glavni stan partizana.

Do povlačenja Talijana u tom kraju na podnožju Krima došlo je navodno zbog ubistva većeg broja talijanskih vojnika u selu Žilmje.¹⁷ Još u petak 15. o. mj. pokušali su Talijani ondje izvršiti protunapad uz pomoć oklopljenih borbenih kola. Kako im je sa ceste jedan tank skliznuo u jarak bili su četiri sata zabavljeni time, da ga opet postave na cestu. Iza toga su se vratili u ranije položaje a da napad nisu ni pokušali.

Na jugu od Ljubljane nalaze se najdalje istureni talijanski vojnici kod gostione Mokar na Ižanskoj cesti. Ta se gostiona nalazi još na području grada Ljubljane no izvan žičane ograde. Dva sela južno od toga mjesta u rukama su partizana.

U selu Mokrača na Dolenjskom izdaju partizanske vlasti propustnice za putovanje pa je tako jedna gospođa sa ovakvom propustnicom potpisanom po »komandantu partizanskih odreda« došla u Ljubljanu.

Saznajem nadalje, da je toga dana pogođen po partizanima jedan talijanski zrakoplov koji je bombardirao šume blizu Novog Mesta. Bio je pogođen u benzinski reservoir. Pilot se je spustio sa padobranom i zarobljen je po partizanima koji namjeravaju zrakoplov popraviti i iskoristiti ga.

Kod Škofljice napali su partizani veći broj talijanskih transportnih kamiona. Vozači i vojnici predali su se a partizani su kamione rekvirirali i iskoristiti će ih u vlastite svrhe. U okolici Kočevja zarobili su partizani veći broj topova te municije.

Partizani su u mjesto Lož kod Rakeka koji se nalazi u njihovim rukama produžili policijsku uru do ponoći.

Navodno se nalazi u partizanskim rukama veći broj talijanskih častnika koje su zarobili. Ponudili su Talijanima da će ih vratiti ako im ovi izruče njihove zatvorene sumišljenike po njihovom izboru i to po dva partizana za jednog talijanskog častnika.

Saznaje se, da će u Ljubljanu biti upućena jedna nova talijanska divizija i to vjerojatno alpinska.

20. svibnja. Istureni partizanski odredi napredovali su do ljubljanskog predgrađa Rakovnik. Došlo je do borbe pa su partizanski strojopuščani metci padali u sam grad pa i u privatne stanove na Karlovačkoj cesti. Talijanske

¹⁷ Pretpostavljam da je trebalo stajati: Želimlje.

čete uzvraćaju teškom topovskom paljbom i bombardiraju iz zrakoplova partizanske položaje.

Oko podne ušli su u Ljubljano neki njemački motorizirani i oklopljeni odredi ali se nisu zadržavali u gradu. Partizani su naime sa talijanske strane htjeli napasti njemački grad Litiju koji leži uz samu granicu pa su Njemci htjeli taj napadaj osujetiti i doći partizanima za leđa. No već uz put zapali su transportni kamioni u partizansku strojopuščanu vatru kojom je prilikom 36 njemačkih vojnika teško ranjeno sa dum-dum metcima. Tokom noći umrlo je šest ranjenika. Naknadno se saznaje, da [je] Njemačka akcija na tom odsjeku imala uspjeha. Detalji još su nepoznati, jer su borbe vođene još i prošle noći (od 21. na 22. svibnja).

Unatoč svih tih događaja ne vlada u samome gradu Ljubljani osobito nervozno raspoloženje. Mjestno stanovništvo je dosta apatično no raduje se svakom partizanskom uspjehu ne možda toliko što je istoga mišljenja sa komunistima koliko iz zloradosti prema Talijanima.

Talijanski časnici se napadno mirno šecu po gradu i sjede pred kavanama te nastoje sasvim providnim lažima prikazati situaciju drugačije nego li što je. Jedni pripovijedaju, da topovi pucaju i zrakoplovi lete radi vježbe a drugi — ipak nešto realnije — da su namjerno evakuirali Ljubljansku dolinu, da bi onamo privukli partizane i naknadno ih zaokružili kad dobiju daljnja pojačanja.

Istina pak leži u tome, da je talijanski vojnik koji je loše hranjen nezadovoljan i da nastoji svagdje izbjeći borbu.

Unatoč svega toga ne smatram situaciju za grad Ljubljano nipošto kritično. Svi očitno precjenjuju partizanske snage. Kad bi se i sve te snage koncentrirale, one ne bi bile u stanju niti jurišom zauzeti a niti držati grad Ljubljano. Pored toga partizani su si svjestni da bi u tom slučaju ponajprije Talijani grad bombardirali iz zraka a zatim vjerojatno došli bi i Njemci. No nije sasvim isključeno da bi koje noći koji manji odred provalio u grad da si nabavi oružje i municije i da oslobodi iz raznih zatvora hiljade svojih sumišljenika. Sve ovo može se pretpostaviti samo imajući u vidu borbenost i elan partizanskih četa i pasivno držanje talijanskih vojnika.

Osim toga u samoj talijanskoj vojsci ima mnogo komunizma pa se događa da i sami vojnici djele komunističke letke. Navodno ima časnika u divizijskom i armijskom vodstvu koji stoje u službi partizana. Talijanski vojni zatvori puni su vojnika koji su otvoreno izjavili da se neće boriti. Među njima navodno ima oko 65 časnika koji su vojnicima govorili da se ne bore protiv Slovenaca nego da traže kruha i da idu kući. Prošle noći je veliki broj zatvorenih vojnika u dvadeset vagona otpremljen u unutrašnjost Italije.

Saznajem da je jučer bombardirano mjesto Stari trg pri Ložu po talijanskim zrakoplovima.

Jučer bili su prekinuti svi brzoglasni spojevi pa i sa Trstom i Rijekom. Njemačke su čete jučer zapalile mjesto Tržište¹⁸ kod Mokronoga koje leži na talijanskom teritoriju tik do granice.

Partizani su zapalili u Vrhniki jednu tvornicu koja je vlasništvo mjestnog gradonačelnika — povjerenika.

21. svibnja. Danas vlada razmjerno zatišje. Partizana više nema u predgrađu Rakovnik. Svi vlakovi normalno stižu i odlaze iz Ljubljane. Veliki broj vlakova ukinut je samo zato da bi oni koji su ostali u prometu mogli biti bolje zaštićeni.

Po gradu nalaze se veliki štampani letci priljepljeni na zidove a potpisani po glavnom zapovjedništvu slovenskih partizanskih četa. Isto takovi mali letci razasuti su po ulicama. Jedan od malih letaka prilažem. Partizani javljaju da će za svakog slovenskog taoča ustrijeti isti broj ljudi na koje se oslanjaju okupatorske vlasti a to su pripadnici vojske, žandarmerije, redarstva, činovnici i domaći izdajice. U koliko bi talijanske vlasti proganjale ili strijeljale kao taoce žene ili članove obitelji slovenskih boraca za slobodu, upotriebiti će partizanske vlasti proti ženama i obiteljima Talijana isti postupak. A naći će ih ako ustreba i u samoj Italiji. Podređena zapovjedništva dobila su nalog da uhvate i žive zadrže kao taoce pripadnike talijanskih okupatorskih oblasti koji će biti strijeljani po pravilu: glava za glavu.

Oko takovih velikih letaka od kojih je jedan bio izvješten kraj veletrgovine Jelačin na Napoelonovom trgu a drugi u Židovskoj ulici, okupljali su se mnogi prolaznici i sa zanimanjem ih čitali. Talijanski stražari mislili su ispočetka vjerojatno da se radi o kakovim talijanskim letcima. Tek iza devet sati u jutro letci su odstranjeni.

Budu li nemiri i borbe nastavljene u sadanjem opsegu stradati će od toga potpuno usjevi i nastupiti će nakon neuspjele žetve užasno teške prehranbene prilike. Već od 10. o. mj. nitko više ne radi na poljima i to djelom iz straha pred partizanskim terorom i novačenjem a djelom iz straha pred talijanskim represalijama.

Saznajem, da su navodno neki engleski zrakoplovi bacali partizanima oružje i municiju u šume brda Krim no molim, da se ova viest primi sa najvećom rezervom jer je gotovo nemoguće provjeriti je.

Situacija u pokrajini Trst i Gorica znatno je otežana. Mjesto San-Pietro del Carso opkoljeno je žicom. U Postojini zatvoreni su gotovo svi Slovenci. U Sesani izvršili su partizani napadaj na imanje baruna Economa i odveli svu

¹⁸ Tržišče.

marvu. Ceste u tim pokrajinama providene su zapriekama. Čujem da su već osnovani logori za talijanske državljane slovenske narodnosti iz označenih pokrajina. U svim mjestima pa i u predgrađu Trsta Občini (Opicina) uveden je coprifuoco¹⁹ i to u devet sati naveče. Izuzeti su samo gradovi uz obalu naravno i grad Trst.

U jednom selu u tršćanskoj pokrajini ubili su partizani navodno 5-6 talijanskih častnika i noću ih objesili u jednoj mesarnici na kvake za meso. Na vrata pribili su oglas, da se danas prodaje meso bez karata. Svi ozbiljni ljudi zgražavaju se nad ovakovom okrutnošću.

I u njemačkom dielu Slovenije opaža se življe partizansko gibanje. Tako je iz sela Zagorja u jednoj samoj noći pobjeglo 25. mladića u šumu. U šumama se kriju no nisu aktivni. Saznajem da su vršena veća djela sabotaze i u nekim tvornicama kod Litije.

U gornjoj Kranjskoj Njemci novače 23 i 24 godište slovenskih mladića.

22. svibanj. U pol sedam u jutro započela je teška topnička paljba na sva sela južno od Ljubljane. Akcija je potpomognuta bombardiranjem iz zrakoplova. Sve ovo trajalo je oko jedan sat. Vjerojatno je bombardirano i zapaljivim bombama jer se iz sela dižu gusti plamenovi i dim. Mjesto Ig te Črna Vas, Iška Loka i t.d. gorili su još oko podne. Saznao sam da su partizani opet ispraznili mjesta Lož i Cerknicu (blizu stare talijanske granice jugoistočno od Rakeka) i to od vozača jednog teretnog kamiona koji je danas stigao u Ljubljanu, a koji prema vlastitoj izjavi već prema prilikama vozi robu »čas za Talijane a čas za partizane.«

Do zaposjedanja Loža po partizanima došlo je na taj način, da se je talijanska posada osjetila ugroženom i napustila mjesto. Partizani su to saznali i bez borbe ušli u mjesto postavivši za političkog komesara nekog mladića od 25 godina koji se je potpisivao pseudonimom Slavko Silni. On je proglasio narodu da je Italija sklopila separatan mir a Slovenija da je sada sovjetska republika.

Ustrojio je u mjestu zaštitne odrede koje je oboružao. Kada su nakon dva dana veći kontingenti talijanske vojske došli u blizinu Loža rekao je mještanima, da su to ostatci talijanske vojske koja se povlači. On sam je međutim sa svojim najbližim suradnicima opet pobjegao u šumu, a kad su Talijani došli u mjesto pobili su sve stražare kojima je zapravo bilo stalo samo do toga da očuvaju imovinu njihovih sugrađana.

Nastavljeno 23. svibnja 1942.

U bitci koju su vodili Njemci na talijanskom području, na desnoj obali rijeke Save u ravnini grada Litije saznaje se sljedeće pojedinosti: Kako sam

¹⁹ Redarstveni sat.

već ranije javio njemački su odredi namjeravali doći iza leđa partizanima saznajući da isti namjeravaju sa talijanske strane napasti Litiju. Njemaca došlo je oko 300 moderno naoružanih. Uspjelo im je iznenaditi u jednoj šumi jedan partizanski odred od po prilici osam stotina momaka. Partizani su se strašno borili i precizno gađali iza drveća i iz krošnji drveća Njemce iz pušaka i ručnih strojica. Kad su Njemci vidjeli da imaju velike gubitke zatražili su da se dozvoli upotreba otrovnih plinova. Talijanske vlasti su ovo odbile pitajući prethodno Vojno ministarstvo u Rimu. Na to su njemački vojnici zatražili da se pošalje sa njemačke strane jedan zrakoplov Štuka no ni tome zahtjevu nije udovoljeno jer se je tome protivio Državni komesar po Njemcima zaposjednutog područja Slovenije. [...] ²⁰

krivuda osobito u predgrađima Ljubljane pa se sada u graničnom pojasu sve ruši i to ne samo stabla i vrtovi već i stanbene zgrade.

Jučer oko sedam sati na večer pokušali su talijanski vojnici legitimirati nekoga mladića pred jednom gostionom u Kolodvorskoj ulici. Ovaj im nije pokazao legitimaciju već se dao u bijeg. Na to su ga ubili i na mrtvog još bacili ručnu granatu. Odmah iza toga počeli su pretraživati sve susjedne kuće pa su gotov sve ukućane odveli u vojne zatvore a među njima i oca činovnika ovoga konzulata g. Dr. Herica koji je ravnatelj gimnazije i 68 godina star. U zatvoru su sve te ljude tukli a u privatnim stanovima pokrali su mnogo gotovog novca, vriednostnih predmeta, odjeće i hrane. Kada sam se u zapovjedništvu divizije informirao, da li se Dr. Heric nalazi među uhapšenici- ma bilo mi je to odlučno porečeno. Uputio sam se osobno oko 9 sati na večer do komandanta divizije generala Orlanda ²¹ pa je na taj način u kratko vrijeme konstatirano da je Dr. Heric zaista u zatvoru. Uputio sam se stoga odmah sa jednim častnikom onamo te je pušten na slobodu a pružao je tužnu sliku. Ovakovi dnevni postupci talijanske vojske mogu i moraju uroditi užasnim plodovima. U gradovima stekli su na taj način same neprijatelje pa i među onima koji osuđuju partizanski teror. U pokrajini pak nisu Talijani u stanju da pučanstvo zaštite od partizana, a kad se ovi povuku tada se osvećuju na životu i imovini nedužnih seljaka. Samo uslijed ovakvog postupka moglo je doći do toga da je subverzivna partizanska akcija toliko ojačala, jer ni slovenski seljak nije u duši komunista a u gradovima također nije ih bilo pre-

²⁰ Snimka 730 djelomično je nečitljiva. Zato nije prepisan dio šeste stranice izvještaja Konzulata NDH u Ljubljani od 22. svibnja 1942. godine. Prijepis se nastavlja od početka sedme stranice izvještaja.

²¹ Talijanski general Taddeo Orlando, zapovjednik 21. pješake divizije »Granatieri di Sardegna«.

više. Danas međutim mnogi se osjećaju sigurnijim kod partizana tim prije što se plaše, da bi ih Talijani bezrazložno mogli poubijati kao taoce.

Prilažem novi broj »Slovenskog poročevalca« u kom se ponajprije napada Graziolov i Robotov²² proglas o strijeljanju taoča. Tvrdi se da za taj zločin ne odgovara samo osobno Robotti i Grazioli, već da će za svaku slovensku žrtvu uzeti »krv za krv i glavu za glavu« kako od njih tako od svih pripadnika oružanih sila, redarstva, državnih oblasti, svakog talijanskog i drugih njima prijateljskih i savezničkih državljana.

Nadalje se u Poročevalcu napada bjelogardijski letak »Kerenskijade« kojega sam priložio svom predprošlom izvještaju. Tvrdi se da su redaktori toga letka Talijanima dali pobudu za strijeljanje taoča. Upozorujem na vijesti sa slovenskih bojišta. Napadaj na glavnu prugu već sam ranije opisao a isto tako i napadaj na vojničke kamione.

Zanimiva je brošura pod naslovom »OF i Jugoslavija«. Navodi se da i Osobodilna fronta zagovara stanovište prirodne i sudbinske povezanosti južnih Slavena, no to može biti samo u potpuno drugoj Jugoslaviji nego što je bila ona koja je propala. (Ovdje se naravno misli na buduće komunističko uređenje). Tvrdi se da se je Jugoslavija raspala radi njenog veliko srbstva. Zanimljiv je sliedeći pasus koji se odnosi na jugoslavensku emigrantsku vladu u Londonu: »Tako je na jednoj strani srbski dio pod vodstvom Slobodana Jovanovića zaplovio veliko-srbskim smjerom dok je dio stranačkog vodstva Hrvatske seljačke stranke napravio tajni sporazum sa Pavelićem, jer se ni jednom Hrvatu neće biti lako odreći hrvatske državnosti ma kojoj stranci on pripadao. Poradi toga ni Srbima ni Hrvatima u Londonu nije iskreno stalo do Jugoslavije. Samo Slovenci zauzimaju se na cijeloj liniji za obnovu Jugoslavije. To je zato jer za razliku od Srba i Hrvata danas još ne usuđuju nastupiti sa svojim slovenskim separatizmom.«

Dalje se navodi da Kuhar²³ na prefrigani način hoće domovinu zavesti prikazavši da je poznatom anglo-američkom atlantskom deklaracijom proglašena obnova stare Jugoslavije a ne samoodređenje jugoslavenskih naroda. Pored Kuhara napada se i Ljotić²⁴ i naziva ga se poznatim fašistom.

Veli se da Moskva danas ne može službeno nastupiti protiv Draže Mihajlovića jer mora svoju politiku lojalno uskladiti sa savezničkom. Jugoslavenski su narodi ipak dužni sami nastupiti protiv reakcije. Tvrdi se da Draža

²² Odnosi se na talijanskog generala Maria Robbotija.

²³ Slovenski političar Alojzij Kuhar, koji se priključio Vladi Kraljevine Jugoslavije u Londonu.

²⁴ Političar Dimitrije Ljotić, koji je tijekom rata surađivao s njemačkim okupacijskim vlastima u Srbiji.

Mihajlović nema vojske ni vojnika i častnika već samo radio vezu sa Londonom i osobnu sa Nedićem.²⁵ Za Slovence se kaže da je današnji rat jedinstvena prilika da si stvore uslove života kako to oni sami žele.

Nadalje prilažem novi broj lista »Zarja slobode«. I opet se naglašuje da za Sloveniju nema više samoodređenja jer se je već prije 25 godine odlučila za Jugoslaviju. Kaže se da Sloveniji prieti opasnost samo od sjevera i zapada a ne i od istoka. Priznaje se da Jugoslavija nije bila uređena kako treba no dvadeset godina malo je u životu države. Ovaj drugi svjetski rat reorganizirati će Europu pa po tom i buduću Jugoslaviju koja će se proširiti na slovensko primorje i koja će surađivati sa ostalim slavenskim narodima osobito pak sa sovjetskom Rusijom. U toj budućoj Jugoslaviji biti će isključeno svako kapitalističko iskorišćavanje.

U vanjsko političkom pregledu veli se da Rusija trenutno pazi na to, da inicijativa ne pređe opet na stranu Njemačke. Govori se o Rooseveltovoj grožnji Francuskoj koja se je obistinila zauzimanjem Madagaskara.

Članak iz Slavenskog svijeta govori o kongresu delegata slavenskih naroda u Detroitu kojemu je navodno i Nikola Tesla poslao svoje pozdrave.

Zanimive su vijesti pod naslovom »Poročila«. Govori se o Kostu Todorovu koji je preko Newyorškog krugovala zagovarao pripojenje Bugarske Jugoslaviji.

Londonski krugoval navodno upozoruje Francuze da će se nastaviti sa iskrcavanjem manjih odreda engleske vojske. Francuzi neka se tim odjelima ne pridružuju da ne bi izazvali krvave represalije.

Nadalje se veli, da je »Hrvatska zajednica« u Sjedinjenim Američkim Državama poslala poslanicu Savezu srbskih društava u U.S.A. kojom osuđuje »zločine Hrvata Ustaša« te izražuje nadu da će Hrvati sami sprati tu ljagu sa sebe.

Izišao je i daljnji broj »Slobodne Slovenije« koja na oštar način napada partizane. Njihovi se uspjesi i brojčane snage ovdje očito podcjenjuju. Tvrđi se da partizanski otpor nepotrebno tjera Slovenski narod na klaonicu. De Gaul²⁶ je pozvao Francuze da odustanu od napadaja na Njemce radi njihove okrutnosti. Francuza ima 20.000.000. Zar si onda šaćica Slovenaca može utvarati da bi pod današnjim okolnostima oružanom akcijom mogla polučiti kakove trajne uspjehe?

Zanimive su male vijesti. U jednoj se kaže da se sada u Americi formira posebni ekspedicioni korpus koji će nakon pobjede ostati u Europi da bi pružio »pomoć« opustošenim krajevima. U vijestima sa bojišta kaže se, da će

²⁵ General Milan Nedić, predsjednik srpske vlade tijekom Drugoga svjetskoga rata.

²⁶ Vođa francuskog pokreta otpora Charles de Gaulle.

Njemci pokušati preko Kavkaza i Perzije združiti se u Indiji sa Japancima. Čerčil je navodno izjavio da im se to neće pomoći, jer će se rat odlučiti na zapadu. Veli se, da se poraz sila osovine može očekivati tek u godini 1943.

Nadalje se opisuju poznati partizanski teroristički akti u pokrajini.

— — —

Nakon što su razorena i zapaljena sela južno od Ljubljane nema u tim krajevima više većih odjelaka partizana. Nastavljaju se međutim pojedinačni napadaji na talijanske vojne samovoze koji se sada već opet usuđuju krstariti Ljubljanskom kotlinom do prvih ogranaka šuma na obroncima Krima. Željeznički promet u glavnom odvija se normalno dok su ceste potpuno nesigurne. Partizani zapljene su također veći broj posebničkih samovoza.

Izvolite gospodine ministre ovaj izvještaj primiti na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

Konzul:
[potpis]

Gospodin
Dr. Mladen Lorković,
ministar vanj. poslova N.D.H.
Z a g r e b

M. P.²⁷

²⁷ Okrugli pečat: Konzulat Nezavisne Države Hrvatske Ljubljana.

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ KONZULATA NDH U LJUBLJANI
OD 12. LIPNJA 1942. UPUĆEN
MINISTRU VANJSKIH POSLOVA NDH MLADENU LORKOVIĆU.²⁸

[grb NDH]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KONZULAT LJUBLJANA

Ljubljana, 12. lipnja 1942.

Smoletova ulica 3

Telefon 2345

Broj: Pol. 23/42.

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ Br. 23.
od 12. lipnja 1942.

Čast mi je podnijeti slijedeći izvještaj:

Talijanska vojska u nedjelju, dne 7. o. mj. priredila je svečanu reviju trupa povodom »Svečanosti statuta«.²⁹ I ja sam bio pozvan prisustvovati što sam i učinio. Ostali uzvanici bili su: Visoki povjerenik, podprefekt, novi načelnik general Rupnik³⁰ i kvestor. Od njemačkog konzulata nije nitko prisustvovao, jer je generalni konzul teško bolestan. Sama revija je veoma dobro uspjela, bez ikakvih incidenata. Iz vojnih zrakoplova bacani su letci od kojih jedan prilažem. Isti su namjenjeni »muževima koji su pobjegli u šumu«. U letku se veliča Njemačka pobjeda kod Kerča i Harkova te uspjesi u Sjevernoj Africi. Veli se doslovce, da su: »u istočnoj Bosni i na Drini hrabre talijanske, njemačke i hrvatske čete potpuno uništile sve pobunjenike. Svagdje su stotine muževa koji su odbjegli u šume uvidjeli, da već nema nada i predali su oružje. Većina se želi boriti protiv svojih dosadanjih vođa, koji su ih izdali i dali im lažne vijesti i nade. U drugim krajevima Bosne osobito na Ozrenu, snažne skupine odmetnika predale su se četama mlade Hrvatske države i svečano priznale njen suverenitet.«

Veseli me, da su Talijani konačno prisiljeni vršiti promičbu sa hrvatskim uspjesima.

Sadržaj ovog letka razuman je uz to bi vjerojatno imao i uspjeha, kad pojedini talijanski zapovjednici a i sami vojnici ne bi postupali onako kao što su n. pr. postupali u selu Brusnice poubijavši nedužno seljačko stanovništvo i uništivši seljačke domove. Ovako se nitko neće odazvati pozivu jer svatko

²⁸ HR-HDA-1561, mikrofilm broj 18, snimke 734-737.

²⁹ Pretpostavljam da se odnosi na proslavu prve godišnjice donošenja statuta talijanske Ljubljanske pokrajine.

³⁰ Leon Rupnik, general vojske Kraljevine Jugoslavije, koji je u lipnju 1942. postavljen za načelnika grada Ljubljane.

zna, da ga od Talijana u slučaju povratka čeka smrt umjesto zaštite pred daljnjim partizanskim nasiljima.

Istoga dana, kada su bacani ti letci u Ljubljani (umjesto nad onim dijelovima pokrajine koji se nalaze u rukama pobunjenika), zapalili su talijanski vojnici selo Ločnu koje je udaljeno tri kilometra od Novog Mesta. Partizani pak napali su toga dana jedan vlak na glavnoj pruzi Ljubljana — Trst i to kod Borovnice strojopuščanom vatrom. Jedna je žena teže ranjena. Sljedećega dana strijeljan je jedan taoc.

Također dne 7. o. mj. izašla je komisija za pregled štete na pruzi Ljubljana — Novo Mesto posebnim vlakom na teren. Za vrijeme pregleda pruge napali su partizani komisiju. Strojovođa vlaka pobjegao je. Srećom je jedan inženjer znao upravljati lokomotivom i na taj način spasio situaciju dovezavši komisiju natrag u Ljubljani. Među članovima komisije ima četiri ranjenika. Od tada se više niti ne pokušava popraviti pruga prema Novom Mjestu koja je ozbiljno razorena na šest mjesta. Vlakovi i nadalje idu samo do Grosuplja. Na taj način je i Kočevje potpuno odrezano od Ljubljane, jer je promet cestama pogotovo nemoguć. Isto tako sada već drugi tjedan nema nikakve brzozjavne ni brzoglasne veze ni sa pokrajinom ni sa Hrvatskom.

U noći između 7. i 8. o. mj. čula se je i opet jaka topovska paljba jugoistočno od Ljubljane.

Dne 8. o. mj. napadnut je vlak kod Grosuplja, no žrtava nije bilo. Istoga dana strijeljano je ponovno šest taoca.

Dne 10. o. mj. započeli su talijanski vojnici sa gradnjom teških betonskih bunkera oko kasarne Vittorio Emanuele na Taboru. U toj kasarni nalazi se logor za lica uhapšena po vojnim vlastima.

U Ljubljani nalazi se svega jedna talijanska gostiona i to na Gosposvet-skoj cesti. Dne 10. o. mj. za vrijeme ručka, bacio je jedan čovjek kroz prozor u blagovaonicu jednu bombu. Osobe koje su se nalazile u toj sobi bili su Talijani, članovi fašističke stranke, Gila³¹ i činovnici Visokog povjereništva. Najteže je ranjena pokrajinska tajnica Ariella Rea, istaknuta članica fašističke stranke u Trstu. Bomba joj je odnijela ruku i nogu i teško je ozlijedila na glavi. Tokom noći umrla je u bolnici. Osim toga teško su ranjeni častnik Gila Francesco Villani, odvjetnik Bruno Baraldi, trgovac Carlo Zandenati i gostioničarka Erminia Colombo. Usljed ovog atentata očekuju se oštre represalije.

Kod Stične vode se već tri dana velike borbe između partizana i Talijana. U tom kraju su partizani dne 11. o. mj. navodno oborili jedan talijanski ratni zrakoplov.

³¹ Gioventù Italiana del Littorio (GIL), organizacija fašističke mladeži.

Dne 11. o. mj. bombardirano je iz zrakoplova mjesto Velike Lašče kod Ribnice. Posade u većim mjestima Kočevju i Ribnici potpuno su opkoljene po partizanskim četama.

U noći između 11. i 12. o. mj. odnosno točno oko 6. sati u jutro čula se je oštra topovska paljba južno od Ljubljane. Vjerojatno je bombardirano brdo Krim.

Nastavljeni su partizanski napadaji u pokrajinama Trst i Gorica, kako čujem naročito oko mjesta Vipacco (Vipava) na cesti Postumia — Gorizia. Sve ceste u spomenutim pokrajinama pružaju izgled prave ratne zone. Samovozi se nastrožije pregledavaju a na samim cestama sagrađene su žičane ili zidane zaprieke. Častnici i vojnici duž cesta pa i u samim mjestima stalno su u potpunoj ratnoj spremi te i pred kavanicama sjede sa šljemovima na glavi. Posade su znatno pojačane.

Visoki povjerenik Grazioli i opet već nekoliko dana boravi u Rimu. Vratiti će se vjerojatno početkom sljedećeg tjedna.

Novi broj »Slovenskog poročevalca« kojeg prilažem ponajviše komemorira smrt Tone Tomšiča, istaknutog slovenskog komunista.

Nadalje se konstatira, da je već preko polovine ljubljanske pokrajine »oslobođeno« i da se nad njom vije partizanska zastava slobode. Točne su vesti o prekidu pruge Ljubljana — Kočevje i Ljubljana — Novo Mesto. O borbama kod Litije već sam ranije izvijestio.

Nadalje se Poročevalec osvrće na »justificiranje« Dr. Ehrlicha, Rojica i Peršuha.³² Prvoga naziva organizatorom denuncijantskih i terorističkih trupa u službi okupatora. Veli da se je pred slomom Jugoslavije već oslonio na njemački nacional-socijalizam i talijanski fašizam pa da kao takav snosi odgovornost za slom Jugoslavije i katastrofu slovenskog naroda.

Poročevalec osvrće se i na letak »Vodstvo OF i Gestapo« pa ga naziva laži i klevetom i veli se da su redaktori, da bi prikriili svoje vlastito izdajstvo, iznijeli da je Osvobodilna fronta u službi Gestapo-a.

Tvrđi se da su Mihajlovičevi pristaše dobili naloge da organiziraju četničke odrede i da se sprema za polazak u šume sa jedinom svrhom da razbiju partizane, podržavajući istodobno dobre odnose sa Talijanima. Usljed toga donijelo je glavno zapovjedništvo slovenskih partizanskih četa proglaš, da će biti ustrijeljen svatko, tko vrši pripreme za formiranje bilo kakovih oružanih formacija izvan partizanskih odreda.

³² Odnosi se na Lamberta Ehrlicha i Viktora Rojicu koje su komunisti likvidirali zbog suradnje s Talijanima, odnosno na Ivu Peršuha. On je u Ljubljanskoj pokrajini organizirao Jugoslavensku vojsku u domovini i također su ga likvidirali komunisti.

Danas dne 12. lipnja prije podne nije u Ljubljanu stizao ni jedan vlak iz Trsta a ni jedan nije ni otišao u tom pravcu sve do iza 12 sati o podne s razloga što su se u blizini te glavne pruge a osobito oko mjesta Borovnica vodili teški okršaji između talijanskih i partizanskih četa.

Sada poslije podne odvija se opet promet normalno.

Oko četiri sata poslije podne prošao je središtem Ljubljane sprovod umorene Arielle Rea. Ulice bile su skoro sasvim prazne a u sprovodu je išla vojnička glazba, zapovjednik armije i divizije, federalni tajnik, oba podperfekta te muški i ženski odredi crnih košulja. Baš pred hotelom Slon povikao je jedan fašista iz povorke: »gledajte, tamo jedan sjedi pred kavanom«. Stolovi pred kavanom odijeljeni su od glavne ulice živicom od zelenja. Iza te živice sjedio je zaista za stolom jedan stari gospodin. Odmah mu je pritrčao jedan agent, na što je on ustao i digao ruku na pozdrav. Na to ga je redarstveni agent tako snažno čušnio da je orila cijela ulica a zatim ga nogom udario. Iza toga izubijan je još jedan mladić koji je stajao dosta daleko u ulici 3. svibnja. Ovakav nekulturni postupak ponajprije pokazuje svako pomanjkanje pieteta naprama umorenoj pokojnici. Pored toga utjecati će još nepovoljnije na ovdašnje stanovništvo koje je opravdano ogorčeno tako barbarskim nastupom.

Izvolite gospodine ministre primiti ovaj izvještaj na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

Gospodin
Dr. Mladen Lorković,
ministar vanjskih poslova N.D.H.
Z a g r e b

Konzul:
[potpis]

M.P.³³

Nastavljeno dne 13. lipnja 1942.

Jučer dne 12. o. mj. ubijen je po partizanima na Mjestnom trgu hrvatski državljanin Marko Šunjić koji se uvijek isticao kao veliki Hrvat i osuđivao partizansku djelatnost. Po zanimanju bio je trgovac. Partizanima je bilo mnogo stalo do toga da ga smaknu što se vidi iz toga, što su ga dočekali sa dva samovoza iz kojih su ga ubili metcima iz samokresa.

Nakon sprovida Arielle Rea su fašisti nastavili sa izazivanjem mirnog pučanstva. Zatvorili su sve kavane, pa su sve posjetioce nasilno istjerali i iz kazališta, opere i kinematografa.

³³ Okrugli pečat: Konzulat Nezavisne Države Hrvatske Ljubljana.

Oko 6 sati poslije podne zapalili su slovensku čitaonicu u predgrađu Šiški. Pošli su i u sveučilište, da bi ondje inzulirali studente, ali ovi su vjerojatno bili pravodobno obavješteni pa tako fašisti nisu u sveučilištu više nikoga našli. Izgleda, da je studente o namjerama fašista izvjestio talijanski povjerenik sveučilišta Raimondi koji je i sam član fašističke stranke no energično osuđuje takove zulume. I ranije je već djelom (osobito prigodom ponovnog otvaranja tehničkog fakulteta) pokazao, da mu je stalo do održanja i napredka slovenskog sveučilišta. On je inače po zanimanju sam sveučilišni profesor u Milanu.

ZA DOM SPREMNI!

M.P.³⁴

Konzul:
[potpis]

³⁴ Okrugli pečat: Konzulat Nezavisne Države Hrvatske Ljubljana.

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ KONZULATA NDH U LJUBLJANI
OD 20. LIPNJA 1942. UPUĆEN
MINISTRU VANJSKIH POSLOVA NDH MLADENU LORKOVIĆU.³⁵

[grb NDH]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Ljubljana, 20. lipnja 1942.

KONZULAT LJUBLJANA

Smoletova ulica 3

Telefon 2345

Broj: Pol. 24/42.

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ Br. 24.
od 20. lipnja 1942.

Čast mi je podnijeti izvještaj o važnijim događajima prošloga tjedna, koji je prošao u znaku represalija radi ubojstva fašista Nikole Zito i fašistkinje Arielle Rea.

Radi ubojstva Nikole Zite ustreljeno je 13. lipnja o. g. 7. taoca a proglas o strijeljanju izišao je dne 14. o. mj. Radi atentata bombom na gostionicu »Italia« kojom je prilikom smrtno stradala Ariella Rea, ustreljeno je dne 13. o. mj. 15 taoca. Proglas o tome strijeljanju izišao je dne 16. o. mj. Među ustreljenim taocima nalazi se i jedan činovnik Prve hrvatske štedionice, podružnice u Ljubljani koji je otac troje djece a osim toga i jedan hrvatski državljanin i to ing. Ranko Velebit iz Gline. On je bio pravoslavne vjere i nije se prijavio u ovome konzulatu, jer se je zapravo smatrao emigrantom. Kategorički se tvrdi, da između ovih 15 ustreljenih taoca ima 7 ženskih lica, među njima jedna žena koja je bila u petom mjesecu trudnoće.

Tršćansko novinstvo a osobito »Piccolo« puno je članaka kojima se traži odmazda radi ubojstva fašističke dužnostnice. Veli se da je fašistička Italija ušla u Sloveniju sa programom visoke kulture ali da je sada kraj talijanske širokogrudnosti i velikodušnosti. U buduće mora saućenništvo šutnjom biti kažnjeno kao i sam zločin.

I domaće novine morale su donijeti niz članaka kojima se osuđuju komunistički atentati, a prenosili su i članke iz talijanskih novina.

Reakcija je i u Trstu bila veoma velika te je javnim proglasima bila u cijeloj pokrajini zabranjena upotreba slovenskog jezika. To je trajalo upravo cijelog tjedna, no konačno je ta zabrana opozvana time, da su odnosni proglassi odstranjeni. Ovo je učinjeno s razloga što se je uvidjelo da je odnosna odredba u opreci sa zakonom o ustrojstvu Ljubljanske pokrajine od 3. svi-

³⁵ HR-HDA-1561, mikrofilm broj 18, snimke 738-741.

bnja pr. g. kojim je Slovincima zajamčen jezični i kulturni razvoj i stanovita autonomija.

Nakon što su strijeljani taoci za Ariellu Rea pronađen je pravi izvršioc atentata. To je neki đak po imenu Milan Česnik, star 22 godine koji je navodno podržavao vezu između komunističke centrale u Ljubljani i partizanskih četa u pokrajini. Uhapšenje bilo je dosta dramatično. Izvršio ga je jedan fašisti nakon kratke borbe sa atentatorom koji je u toj borbi ranjen iz samokresa.

Dne 17. o. mj. ustrijeljen je još jedan taoc radi umorstva neke slovenske žene.

Partizani su u Brezovici kod Ljubljane ubili gostioničara Antuna Mravlja i njegovog sina Franca, studenta prava i Vinka, đaka učiteljske škole.

Određena je daljnja sječa šuma duž raznih sporednih pruga i cesta.

Ovog tjedna ipak se je pristupilo popravljanju željezničke pruge prema Karlovcu koja je bila na šest mjesta prekinuta između Grosuplja i Novog Mesta. Pruga je koncem tjedna popravljan, no prošao je svega jedan putnički vlak, jer je zatim pruga opet uništena. Partizani prekidaju prugu vazda samo noću, jer tada nema nikakvih straža. Obično se vade samo čavli i spone tako, da pruga na oko izgleda neoštećena, ali kad naiđe vlak, iskoči iz tračnica. Srećom je do sada najviše stradalo teretnih vlakova tako, da nema mnogo ljudskih žrtava.

Selo Ig sada je zaposjednuto po karabinierima. Svi muškarci moraju se osobno javljati u karabinierskoj postaji, a tko se ne javi smatra se partizanom. Poslani su stanoviti odjelci i u šume brda Krim, no ne zna se, da li su imali uspjeha. Jedan odred od po prilici 70 ljudi navodno se nije vratio.

U obližnja sela prema Dolenjskoj došli su garnizoni fašističke milicije. U selu Škofljice je jedna bojna. Situacija u ostaloj pokrajini je nepromjenjena.

U Jesenicama, koje se nalaze na njemačkom području ušli su partizani u bolnicu. Došli su sa jednim samovozom i povelili sa sobom svoga liječnika, koji je pregledao ljekarije i instrumente te izabrao one koji su partizanima potrebni.

Usljed toga događaja kao i radi činjenice što se partizani gomilaju i po šumama njemačkog diela Slovenije počeli su i Njemci sa novim represalijama. U Celju strijeljano je navodno 60 taoca a nastavlja se opet sa izseljavanjem u donjoj Štajerskoj i u gornjoj Koruškoj. Izselyavaju se sve obitelji čiji su pojedini članovi odsutni — bilo da su pobjegli u šume bilo da su se izselili u ljubljansku pokrajinu.

U Višnjoj Gori opljačkali su partizani prošlog tjedna dvorac Codelli jer je u njem stanovao g. von Samassi, njemački državljanin i oduševljeni pristaša nacionalnog socijalizma. Odnosni su fini perzijski ćilimi, kućni namještaj,

posteljina, živežne namirnice i t. d. Jedno pedeset metara od dvorca nalazi se smještena talijanska vojna posada. Partizani su za vrieme pljačke otvorili strojopuščanu vatru na vojarnu i na taj način uspjeli polučiti, da ni jedan vojnik nije izišao iz vojarne da bi ih osujetio u njihovim namjerama. Gospodin von Samassi nije bio u dvorcu pa je na taj način izbjegao smrti. On je otac gđe Mayer, žene ljubljanskog veletrgovca, a bliži rođak baruna Codellia.

Prošlog tjedna su partizani u St. Rupertu ušli u kuću u kojoj je kapelan Franc Cvar vršio duhovne vježbe. Istodobno je druga partizanska skupina provalila u župni dvor i odanle odvela župnika Franca Nahtigala. Partizani su obojicu zaklali. Ubijen je i kapelan Franc Bulc iz istoga mjesta. U Hinju pri Žuženbergu ubijen je pak kapelan Hinko Novak a u Prečnoj župnik Jakob Komljenac. Isto tako justificirali su partizani u tim mjestima veliki broj seljaka, pristaša klerikalne stranke. Sva spomenuta mjesta nalaze se u rukama partizana koji ondje imaju njihove političke povjerenike. Ova ubojstva izazvala su reakciju u ovdašnjem klerikalnom novinstvu poimence u Slovenecu i Slovenskom domu.

»Osvobodilna fronta« izdala je radio vijestnik u kojem se najprije glorificira drugi protufašistički kongres sovjetske omladine u Moskvi. U vijestima sa »jugoslavenskih« partizanskih bojišta navodi se da je prekinuta željeznička veza između Sarajeva i Dubrovnika. Navodi se, da su Ustaše i Talijani u planini Ljubišna izgubili više stotina mrtvih a na Romaniji oko stotinu. Veće bitke vode se po njihovim navodima oko Trebinja, Stolca i Metkovića. Isto tako se tvrdi, da je iz ustaško-muslimanske škole pobjeglo 25 mladića koji su se pridružili prvoj udarnoj omladinskoj partizanskoj brigadi.

Ostale vijesti odnose se na bojišta na istočnoj fronti i u Libiji kao i na engleska bombardiranja Kölna i ostalih njemačkih gradova te veleobrtnih uređaja. Sve te vijesti čista su komunistička promičba.

»Slovenski poročevalec« izlazi sada u dva izdanja. Jedno je izdanje namjenjeno Ljubljani a drugo pokrajini gdje se potonje i štampa. Ovo s razloga što je sada još teže nego li prije izlaziti iz Ljubljane te je skoro sasvim onemogućeno iznošenje promičbenog materijala i oružja.

Novi broj Poročevalca komemorira smrt Alekse Stanovnika, slovenskog komunističkog vođe. Napada se bijela garda a klerikalizam naziva se pogubnim.

Sliede vijesti o položaju na slovenskim bojištima. Poročevalec izašao je 9. o. mj. pa je položaj prikazan u njegovim vijestima sasvim točan. I danas nema velikih promjena samo što su Talijani ponovno zagospodarili t.zv. Ljubljanskim Barjem a i drugim nekim mjestima koja su ranije bili napustili. Neispravno je samo prikazan tok bitke kod Litije o kojoj sam već ranije iz-

viestio. Najzanimivije vijesti »štaba slovenskih partizanskih četa« podvučene su olovkom.

Nadalje se Slovenci pozivaju na upisivanje prvog slovenskog narodnog zajma koji će biti potpisnicima vraćen u roku od 6 mjeseci po oslobođenju Slovenije sa 5% kamata! Svi oni koji bi pokušali iznijeti imetak iz Slovenije upozoruju se, da će s njima postupati kao s denuncijantima t.j. da će se nad njima izvršiti smrtna osuda.

Napada se nadalje general Rupnik, jer se je primio dužnosti gradskog načelnika. Poročevalec kaže da se i ranije znalo da on nije imao osobitih umnih sposobnosti ali da se nije vjerovalo da će ga razum do kraja napustiti. Kaže se da je stari lisac Adlešič³⁶ pravodobno odstupio a isto tako i glupi ban Natlačen³⁷ pa da se je samo kompletni bedak kao general Rupnik mogao prihvatiti toga mjesta. No ni njegova budalaština ne može ga spasiti, jer je ipak narodni izdajica, pa ga ni onaj kamion talijanskih vojnika koji se za njim vozi da ga zaštititi neće spasiti pred smrću. Ovo smatram smrtnom osudom generala Rupnika od strane partizana koji će svakako ponovno pokušati da je izvrše.

Konačno poročevalec donosi proglaš komunističke partije Italije u kojem se Talijani pozivaju, da se ne bore protiv slovenskog naroda. Veli se da su i Talijani izgubili neovisnost jer su sada ovisni o njemačkim nacional-socialistima. Talijanski vojnici pozivaju se da ruše i pale vojni materijal i prevozna sredstva te da sabotiraju, a oružje i municiju i živež da izruče partizanima. Zaista se opaža, da i među talijanskom vojskom komunizam zauzima sve više maha.

Izašao je i novi broj »Slovenske zaveze« glasila jugoslovensko-londonske promičbe. U njem se navodi, da su Sjedinjene države Amerike sklopile sa Jugoslavijom pogodbu o velikim dobavama oružja i velikom kreditu za obnovu države. Tu pogodbu potpisati će u Washingtonu »kralj« Petar II. i ministar Momčilo Ninić. Nadalje se veli da je Engleska svoje poslanstvo kod jugoslavenske vlade u Londonu povisila na stupanj poklisarstva. Prvi poklisar je Rendel.³⁸ Iza toga se donosi tekst zakonske uredbe jugoslavenske vlade od 6. IV. o. g. po kojoj se proglašuje ništetnim svi prenosi državne i samoupravne imovine nakon 6. IV. 1941. kao i prijenosi posebničke imovine izvršeni protiv volje vlasnika.

U posebnom članku napada se sistem taoca koji je osudila i talijanska teorija. Talijani su došli u pokrajinu »slatki i medeni« a po sadanjoj praksi sa-

³⁶ Juro Adlešič, načelnik grada Ljubljane od 1935. do lipnja 1942. godine.

³⁷ Marko Natlačen, slovenski političar, posljednji ban Dravske Banovine.

³⁸ Britanski diplomat George William Rendel.

distički uništaju narod. Konačno se napada general Rupnik za kog se veli da je pogazio svoju čast.

Novi broj »Zarje svobode« kronološki opisuje događaje nakon što su partizani preuzeli vlast u većem dijelu Ljubljanske pokrajine.

Te vijesti veoma su zanimljive te se u glavnom upiru o već poznate i istinite događaje. Usporedivši ove vijesti sa vijestima u »Poročevalcu« može se dosta lako dobiti pravu sliku o položaju u pokrajini. »Zarje svobode« kao glasilo jugo-londonaša osuđuje partizansku djelatnost jer da je preuranjena pa stoga i kratkotrajna te izaziva samo užasnu reakciju sa strane »okupatora« čime ujedno doprinosi do uništenja slovenskog naroda i njegove imovine.

Izvolite gospodine ministre ovaj izvještaj primiti na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

Konzul:
[potpis]

Gospodin
Dr. Mladen Lorković,
ministar vanj. poslova N.D.H.
Z a g r e b

M.P.³⁹

³⁹ Okrugli pečat: Konzulat Nezavisne Države Hrvatske Ljubljana.

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ KONZULATA NDH U LJUBLJANI
OD 5. SRPNJA 1942. UPUĆEN
MINISTRU VANJSKIH POSLOVA NDH MLADENU LORKOVIĆU.⁴⁰

[grb NDH]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Ljubljana, 5. srpnja 1942.

KONZULAT LJUBLJANA

Smoletova ulica 3

Telefon 2345

Broj: Pol. 26/42.

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ Br. 26/42.
od 5. srpnja 1942.

Čast mi je podnijeti izvještaj o događajima prošlog tjedna.

Blokade pojedinih gradskih dijelova te odvođenje muškaraca u kasarne a odatle u logore u Italiju nastavljeno je na dan 30. lipnja te na dan 1. srpnja o. g.

Od muškaraca koji su odvedeni u kasarne poslano je u Italiju u logore iz središta grada oko 80% a isto toliki postotak i iz Bežigrada i Trnova. Iz južnog diela grada odvedeno je samo oko 70% a iz Šiške oko 40%. Sve su to muškarcima od 15-45 godina.

Iz jedne gimnazije odvedeno je iz trećeg razreda pet učenika a u osmom razredu ostalo je svega tri učenika.

Ulice i danas još pružaju sasvim pusti izgled. Muškaraca gotovo u opće nema na ulicama osim Talijana i stranih državljana. U gradu vlada užasna depresija.

Sada se nastavlja sa istim mjerama u većim središtima pokrajine. Tako je na pr. u Kočevju baš za vrieme sjednice u gimnaziji odveden u zatvor a kasnije odpravljen u Italiju cieli profesorski zbor.

U izvještaju od prošloga tjedna javio sam o napadaju na prvi transport zarobljenika kod postaje Verd. Jedan dio zatvorenika u tom transportu javio se je naknadno sam talijanskim vlastima. To su bili oni koji se nisu htjeli pridružiti partizanima. Ovi se sada nalaze u Gonarsu.

U noći između 30. prošlog i 1. o. mj. napadnuta je strojopuščanom vatrom škola u Šiški. U toj školi smješteno je zapovjedništvo jednog bataljona sardinskih grenadira. Na terasi priredili su častnici neku malu veselicu uz sviranje krugovala. Iza ponoći otvorili su partizani strojopuščanu vatru upereanu prema toj terasi. Među prisutnima bilo je i častničkih gospođa. Svi su odmah legli na pod i na taj način nije bilo žrtava. Cijeli zid je prorešetan metcima. Talijani su vatru uzvraćali kroz dulje vremena.

⁴⁰ HR-HDA-1561, mikrofilm broj 18, snimke 742-744.

Visoki povjerenik donio je dne 1. o. mj. uredbu o vojničkim služnostima. Vlasnička prava na nekretninama u blizini vojnih zgrada i postrojenja mogu se opteretiti vojnim služnostima koje se mogu sastojati u obvezi vlasnika, da ne smije praviti nove puteve, kopati jarke, gomilati zemlju, postavljati električne plinske ili vodovodne naprave, postavljati kovačnice, podizati zidove ili zemlju zasijati stanovitim kulturama. Isto tako može se zabraniti prolaznje osoba, vozila i marve. Može se također odrediti preuređenje već postojećih objekata pa i djelomično ili potpuno rušenje. U slučaju preuređenja odnosno rušenja imaju vlasnici pravo na naknadu. Ovakove služnosti ustanovljuje svojim rješenjem vrhovni zapovjednik četa u Ljubljanskoj pokrajini. Te služnosti traju svega dvije godine ali se nakon toga roka mogu produžiti.

Drugom jednom uredbom Visokog povjereništva ustanovljen je pokrajinski korporacijski savjet i pokrajinski korporacijski ured sa sjedištem u Ljubljani. To su savjetodavni odnosno izvršni organi Visokog povjereništva u gospodarskim i socijalnim pitanjima.

Daljnjom jednom uredbom obustavljeno je isplaćivanje plaća činovnicima i umirovljenicima koji su konfinirani, policijski internirani ili protiv kojih je u toku kazneni postupak radi političkih zločina. Ženi i maloljetnoj djeci takovih lica može se po odobrenju Visokog povjerenika isplaćivati jedna polovina plaće odnosno mirovine.

Dne 1. srpnja objelodanjen je i proglas Visokog povjerenika i zapovjednika armijskog korpusa o strijeljanju taoca. Ustrijeljene su četiri osobe radi ubistva župnika i kapelana o kojima sam izvijestio u izvještaju od prošlog tjedna. Novine još uvijek donose prikaze o ubojstvu župnika Nahtigala i kapelana Cvara. Slovenac piše, da se je Nahtigal htio ispovjedati pred smrt kod svog kapelana, no da mu to nije bilo dozvoljeno. Rekao je: »Pozdravite mi sestru i ukućane, gospodina dekana i gospodina biskupa.« Morao si je sam iskopati grob a prije strijeljanja klekao je i uskliknio: »Moj Bože oprosti im jer ne znaju što čine«.

U Ježici su partizani ubili istaknutog pristašu klerikalne stranke Franca Straha, oca troje male djece.

Dne 2. o. mj. ukinuto je iznimno stanje, pa redarstveni sat sada i opet traje od 9 na večer do 5 u jutro.

Istoga dana izišao je proglas Visokog povjerenika o opozivu priznanja staro-katoličke crkve. Bogoštovna općina staro-katoličke crkve raspuštena je a izvršavanje staro-katoličkog bogoslužja zabranjeno je. Službenim činima duhovnika te crkve ne priznaje se nikakav državno-pravni učinak. Ukida se svako sudovanje te crkve u bračnim sporovima.

U Ljubljansku pokrajinu došle su dvije nove divizije od kojih jedna divizija alpinske pješadije. Sada je dakle u pokrajini ukupno četiri divizije. Pored toga ima osam bitnica⁴¹ fašističke milicije, dva odreda oklopljenih kola te jedan odred zrakoplovstva. Jedna od novih divizija osigurava prugu i cestu prema Trstu.

Visoki povjerenik mi je priopćio svoju nadu, da će sada uspjeti energičnim zahvatima u samoj pokrajini uništiti partizanske odrede i osujetiti svaku njihovu daljnju akciju.

Položaj u njemačkom dielu Slovenije pogoršava se. Popaljeni su mnogi mostovi na sporednim cestama. Na moje oči vidio sam prepilane brzobavne stupove duž ceste prema Celju u blizini Trojana. Ubijen je i veći broj poljskih oružnika. U Celju strijeljano je opet preko 60 taoca. Spremaju se velike represalije i nova izseljavanja.

Prigodom mog zadnjeg boravka u Zagrebu dogovorio sam sa g. Dr. Mintasom⁴² sve potrebno glede odlikovanja ovdašnjih dužnostnika. Njemačka vlada međutim još uvijek nije dostavila svoju privolu za odlikovanja zaslužnih njemačkih državljana. Gospoda u protokolu su stoga mišljenja, da bi se ipak moglo pristupiti odlikovanju ostalih državljana obavijestivši predhodno njemačkog poslanika, da će Njemci biti odlikovani čim njihovo odobrenje stigne.

Molim Vas, gospodine, da mi izvolite priopćiti Vašu odluku u tom pravcu.

Molim izvolite primiti ovaj izvještaj na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

Konzul:
[potpis]

Gospodin
Dr. Mladen Lorković,
ministar vanj. poslova N.D.H.
Z a g r e b

M.P.⁴³

⁴¹ Pretpostavljam da je riječ o pogrešci, odnosno da je trebalo stajati »bojni«.

⁴² Vladimir Mintas, nadstojnik protokola u Ministarstvu vanjskih poslova NDH.

⁴³ Okrugli pečat: Konzulat Nezavisne Države Hrvatske Ljubljana.

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ KONZULATA NDH U LJUBLJANI
OD 16. SRPNJA 1942. UPUĆEN
MINISTRU VANJSKIH POSLOVA NDH MLADENU LORKOVIĆU.⁴⁴

[grb NDH]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA Ljubljana, 16. srpnja 1942.

KONZULAT LJUBLJANA

Smoletova ulica 3

Telefon 2345

Broj: Pol. 27/42.

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ Br. 27
od 16. srpnja 1942.

U prošlom izvještaju br. 26. od 5. srpnja javio sam, da je noću između 30. VI i 1. VII. napadnuta strojopuščanim vatrom škola u Šiški za vrijeme kada su se ondje zabavljali talijanski častnici.

Čast mi je izvijestiti da je naknadno ustanovljeno sljedeće:

Bojnik Ati, zapovjednik jedne bolnice koja je smještena u spomenutoj školi pozvao je veće društvo častnika i dama — talijanskih i domaćih — na zabavu.

Vojnicima, koji su slabo hranjeni, dodijalo je gledati zabavu i ples, koji je u ostalom u Italiji zabranjen, pa je jedna skupina vojnika otvorila paljbu iz strojne puške u blizini škole. Druga je skupina iz škole odgovarala paljbom da bi na taj način prestrašila častnike i njihovo društvo i smetala im pri zabavi. Sve je bilo upriličeno tako, da su častnici bili uvjereni, da se radi o partizanskom napadaju. Tek kasnije ustanovljeno je pravo stanje stvari. Prisutni častnici bili su kažnjeni sa po 15 dana pritvora radi nedozvoljenog plesanja.

Početkom prošlog tjedna provezla su se četiri talijanska častnika samovozom prema Igu. Na mostu preko Iškog potoka uhvatili su i zarobili dva partizana koji su baš toga časa pilili most.

Dne 7. o. mj. napali su partizani jačim snagama ciglanu u Ljubljanskom predgrađu Vič. Odveli su sa sobom skoro sve radnike. Razvila se je velika borba između partizana i vojnika na žičanoj ogradi koja je udaljena po prilici 50 metara od te ciglane. Cijeli dan opažena je živahna djelatnost partizanskih ophodnji i izvidnica u tom području. Mnogi radnici iz ciglane vratili su se naknadno iz šume uslijed pomanjkanja živežnih namirnica u partizanskim logorima.

Saznaje se, da je u samim partizanskim redovima došlo do nesuglasica. Umjerena struja predbacuje skrajnjim anarhistima da su odnosno da će iza-zvati još veće reakcije sa strane talijanskih vlasti.

⁴⁴ HR-HDA-1561, mikrofilm broj 18, snimke 745-750.

U selu Podutik jugozapadno od Ljubljane odveli su Talijani sve muškarce u logore u unutrašnjost Italije.

Dne 7. o. mj. poslije podne bombardirana su iz zrakoplova sva sela između Vrhlike i Polhovog gradca. U selu Ligojna blizu Vrhlike srušene su skoro sve kuće. Jedna žena sa osmero djece kojoj je muž odveden u internaciju, htjela je iznijeti neke stvari iz njene već razrušene kuće. Na to su našli vojnici te su joj to zabranili spalivši i te jadne ostatke. U tom selu uništeno je ukupno 56 seljačkih domova.

Dne 8. srpnja došlo je do topničkog dvoboja između Talijana i partizana u razdoblju od 12 — 16 sati. Talijanski položaji bili su u Škofljici koja je udaljena 12. kilometara istočno od Ljubljane a partizanski na padinama Krima iznad sela Ig udaljenog 14. kilometara južno od Ljubljane. Dolenjska pruga nalazi se unutar zone tih operacija. Uslijed toga nisu mogli krenuti popodnevni vlakovi prema Novom Mestu i Kočevju. Ta pruga je predprošlog tjedna bila naime opet uspostavljena. Istoga dana su bombardirana i srušena sa zemljom neka sela u okolici Grosuplja i Škofljica.

Južno pak od Vrhlike zapalili su talijanski vojnici tri daljnja sela.

Dne 9. srpnja ubijen ljel u predgrađu Šiška jedan fašista. Navodno su ga ubili sami talijanski vojnici jer se nije htio legitimirati, pa su smatrali da se radi o preobučenom partizanu. Njegova smrt nije objavljena niti je sproved javno izvršen. Ipak su odvedeni u kasarnu svi muškarci koji su se našli ili koji stanuju u blizini mjesta njegovog ubojstva.

Blokada prenesena je na okolišna sela: Notarnje Gorice, Kamna Gora i Brezovica. Gotovo svi muškarci odvedeni su u internaciju. U Notarnjim Goricama ubijena su po talijanskim vojnicima dva Slovenca a u Dobrovi jedan. Neki stanovnici tih sela pobjegli su u šume gdje su sada izručeni partizanima koji na taj način dobivaju stalna pojačanja. Istoga dana izvršena je i blokada predgrađa Dravlje.

Partizani ubili su u pokrajini Janeza Šaleharija, studenta i vođu katoličke omladine. U okolici pak Novog Mesta ubijena su braća Tone i Lojze Murglj i to u mjestu Prečni koji su također bili poznati kao pristaše klerikalne stranke. Povodom njihovog ubistva donio je »Slovenec« bilješku da su pri tom zločinu sudjelovali sliedeći komunisti: Brusac Pirković iz St. Jerneja, zapovjednik IV partizanskog bataljona, Vale Maks, trgovac iz St. Jerneja, zapovjednik II. čete IV. bataljona, Majcen Nace, politički povjerenik II bataljona, Bradač, zapovjednik II. bataljona, Silvan Klavšič iz Kamnika, Penko prozvan Prlek, zapovjednik II. čete, Babić Vlado, intendant II. bataljona, Papeš Franc, koji vrši dužnost Čeke,⁴⁵ Potočar Stane, politički povjerenik III čete drugog

⁴⁵ Misli se na Sverusku izvanrednu komisiju, odnosno boljševičku političku policiju od 1917. do 1922., koja je bila poznata pod ruskom kraticom »Čeka«.

bataljona te Krištof Stane iz Mirne i Bernot Ivko. »Slovenec« poziva narod da sa tim zločincima obračuna. Tom prilikom naglašujem ponovno, da su svi ti krajevi u blizini Novog Mesta kao i još uvijek veći dio pokrajine isključivo u komunističkim rukama.

Od dana 9. o. mj. opaža se dnevno sve više kretanje talijanskih četa. Na teretnim kolodvorima iskrcavaju se uvijek nove jedinice. Posljednjih dana pridolazi sve više teškog topništva.

Dne 14. o. mj. došla je u Ljubljani jedna pukovnija teških mužara. Sve ove jedinice polaze odmah na određena mjesta u pokrajini, gdje imaju sačekati početak obće protupartizanske ofenzive. U noći između 14. i 15. o. mj. obustavljen je sav putnički promet za domaće pučanstvo. Iste noći ušle su u Ljubljani četiri bojnice njemačke vojske sa oko 200 teških teretnih samovoza. Oni su odavle pošli prema Polhovom Gradcu sa zadaćom, da u tom kraju zaokruže veće partizanske odrede, jer se je predmjevalo da isti kane preći na njemački teritorij.

Dne 15. srpnja izašao je novi propis o rekviziciji nekretnina za vojničke potrebe. Proglas izdao je Visoki povjerenik. Prema istom može Visoki povjerenik na zahtjev vojnih vlasti odrediti rekviziciju svih nekretnina na području pokrajine. Izuzete su nekretnine koje služe bogoslužju, javnoj pomoći, karitativnim svrhama i javnim blagajnama.

Vojna vlast mora plaćati naknadu, a kad potreba prestane ima nekretnine izručiti vlasniku. Za nepokoravanje tim odredbama nadležno je vojno sudništvo u Ljubljani.

Kako sam saznao, da dne 16. o. mj. ima započeti velika obća protupartizanska ofenziva, to sam ministarstvu uputio šifrirani brzojav koji glasi: »Sprema se velika protupartizanska ofenziva u cijeloj pokrajini. Treba spriječiti ulazak partizana Slovenije u N.D.H. te dozvoliti ulaz isključivo putnicima ekspresa preko Steinbrücka.« Uslijed vojničkih operacija zamišljenih na najširoj osnovi — pored već ranije spomenute četiri divizije u Ljubljanskoj pokrajini pridolaze neprestano novi odredi iz Trsta a navodno i sa Rijeke — vjerojatno će veće grupe partizana pokušati pobjeći u Hrvatsku. Lica pak, koja će putovati međunarodnim ekspresnim vlakom po mom mišljenju u obće nisu opasna i trebalo bi samo takovima dozvoliti ulaz.

Danas dne 16. o. mj. započela je zaista najavljena ofenziva. Divizija Sardenjskih grenatira, koja ima sjedište u gradu Ljubljani poduprta teškim topništvom, oklopljenim kolima i zrakoplovstvom krenula je danas u pol šest sati u jutro sa zadaćom da opkoli i pročisti brdo Krim južno od Ljubljane koje je do sada uvijek smatrano glavnim partizanskim uporištem, jer je obraslo gustom šumom i jer se na tome brdu nalaze još uvijek netaknute bivše jugoslavenske utvrde, koje su sada po partizanima zaposjednute. Bombardira-

na su sela na obroncima toga brda iz zrakoplova, a pored toga bacane su bombe i po šumama. Dim i plamen vidi se iz grada.

Već šest sati nakon započete ofenzive saznajem, da su Talijani imali dosta gubitaka.

Teško je postaviti prognozu o uspjehu započete akcije. Vojske imade dosta i dobro je opremljena. Partizanima pak fali živež i strijeljivo. Predmjeva se međutim, da će se partizani raspršiti u sasvim male odrede da bi na taj način Talijanima otežali akciju. Naravno da sve opet zavisi o sposobnosti vodstva talijanskih trupa i borbenosti samih vojnika. Predviđeno je, da će akcija čišćenja u pokrajini potrajati oko dva mjeseca.

U gradu vladala je zadnjih dana užasna potištenost i strah. Svatko tko je imao bilo kakove propustnice ili putnice, nastojao je pobjeći u unutrašnjost Italije odnosno u inozemstvo. Ipak je taj strah u samome gradu neopravdan, jer se u mjestu ne spremaju nikakove daljnje blokade ni odašiljanja u logore. Za sve ovakove akcije u gradu ima premalo vojske a i sami Talijani smatraju da su već predprošlog tjedna svi sumnjiviji elementi odvedeni u logore.

Povodom započete ofenzive izdan je danas zajednički proglas Visokog povjerenika i zapovjednika XI. armijskog korpusa koji doslovce glasi: SLOVENC!

»Prilikom aneksije priznala Vam je pobjednička Italija do skrajnosti ljudske i povoljne uvjete. O vama i jedino o Vama ovisilo je da li ćete živjeti u potpunom miru i redu.

U mjesto toga mnogo je Slovenaca uzelo oružje u ruke uperivši ga protiv talijanskih vlasti i četa i diglo je komunističku zastavu pogazivši tako vjerska i ljudska načela.

Talijanske vlasti i čete, koje imaju pravi pojam čovjekoljublja, ograničile su se na akcije vojničkog značaja propustivši mjere koje bi škodile pučanstvu te duševnom ili gospodarskom životu u zemlji.

Tada su komunisti počeli sa groznim ubojstvima pojedinih Talijana i Vaših mirnih sunarodnjaka osobito pak Vaših svećenika, žena i djece. Uslijed toga bile su talijanske vlasti prisiljene poduzeti protumjere i proglasiti neke naredbe o ograničenjima uslijed kojih krivnjom pobunjenika trpite Vi svi zajedno.

Obzirom na produženu komunističku djelatnost i jer jedan i ako malen dio pučanstva podupire ustanak, Visoki povjerenik za Ljubljansku pokrajinu i zapovjednik XI armijskog zbora određuju:

Da se u cijeloj Ljubljanskoj pokrajini od danas:
obustavljaju svi lokalni putnički vlakovi;

Da je svakome zabranjeno putovati u tranzitnim vlakovima osim licima snabdjevenim putnicama na inozemstvo ili propustnicima za druge pokrajine Kraljevine.

Obustavljen je cjelokupni autobusni promet;

Obustavljeno je svako kretanje bilo kakovim prevoznim sredstvima ili pješke iz jednog naselja u drugo;

Zabranjeno je svako zaustavljanje i kretanje u prostoru od jednog kilometra s obih strana željezničke pruge. Na prekršitelje će se odmah bez poziva pucati;

Obustavljen je sav brzoglasni, brzojavni i poštanski promet u gradu Ljubljani i cijeloj pokrajini.

U pokrajini biti će ubuduće strijeljani svi:

Koji budu bilo na koji način neprijateljski nastupili prema talijanskim vlastima ili četama;

Svi kod kojih se bude našlo oružje, strijeljivo ili eksplozivni materijali. Svi koji bi na bilo koji način pomagali pobunjenicima.

Svi u čijem se posjedu nađu falsificirane putne isprave, osobne iskaznice ili propustnice;

Svi muškarci koji se bez opravdanog razloga nađu u vojnoj zoni.

U cijeloj pokrajini će se u buduće potpuno porušiti:

Sve nastanbe iz kojih će se vrijeđati talijanske čete;

U kojima se bude našlo oružja, streljiva, eksplozivnog i vojničkog materijala;

Sve nastanbe čiji će vlasnici dobrovoljno dati gostoljubivost pobunjenicima.

Kako je poznato da se među pobunjenicima nalaze i pojedinci koji su bili prisiljeni slijediti ih u šume i drugi koji se kaju što su napustili domove i obitelji, Visoki povjerenik i zapovjednik XI armijskog zbora jamče život svima koji se budu prije započete borbe javili talijanskim četama i predali oružje.

Pučanstvo koje ostane mirno i koje se bude ispravno ponašalo prema vlastima i talijanskim četama, neka bude bez brige za njihov život i imovinu.

Emilio Grazioli v. r. Mario Robotti v.r.«

Da ne ostanemo potpuno odrezani od Hrvatske i ostalih pokrajina Italije zatražio sam posebnu dozvolu za primanje i odašiljanje brzojavki kao i ustrojenje posebnog službenog brzoglasnog uređaja. Ovo će mi — nadam se — svakako biti u najkraće vrijeme odobreno i omogućeno.

Partizanska djelatnost pojačana je zadnje vrijeme i u pokrajinama Trst i Gorica. Osim u oba spomenuta glavna grada počinje sada »capri fuoco« svagdje već u 8 sati na večer. Kretat se smiju samo častnici, vojnici i redarstvenici u službi.

Na brdu Nanos koje leži između Postojine i Senosechie opažene su veće koncentracije partizanskih odreda.

Isto tako znatno je pojačana partizanska djelatnost u Njemačkom dielu Slovenije a osobito u Gornjoj Kranjskoj i južnoj Koruškoj.

U Črnom Grabnu, koji spaja Kamnik sa Savinskom dolinom došlo je do napadaja strojnim puškama na jedan kamion poljskog oružništva. Gotovo polovina vojnika u tom kamionu poginula je. Kao represalija ubijeno je odmah 60 seljačkih momaka. U jednoj občini u okolici Tržiča ubijen je mjestni načelnik. Partizani se nalaze u nekim selima u neposrednoj blizini Bleda. Ukinut je autobusni promet i saobraćaj dvokolicama. Mnogo mostova porušeni su odnosno zapaljeni. Na celom području Slovenije, koji je sada upravno podčinjen Koruškoj, određen je »coprifuoco« u 8 sati na večer. Bez poziva strijelja se na svakoga koji se iza toga sata nađe na otvorenom prostoru, na cesti ili ma u vlastitom vrtu. U pučanstvu vlada panično raspoloženje i strah pred novim strijeljanjem taoca u velikim masama kao i pred daljnjim izseljivanjem.

Na Koruškoj strani duž bivše granice pripremljeni su jači odredi njemačke vojske pod zapovjedništvom generala Brennera.⁴⁶ Oni bi u slučaju potrebe imali sa Njemačke strane poduprijeti talijansku protupartizansku ofenzivu.

Za sada te ćete još ne ulaze u zaposjednute krajeve Slovenije. Građanska uprava naime ne bi htjela predati vlast u ruke vojske i ne želi da joj se predbaci, da nije sama bila u stanju sa poljskim oružništvom uzdržati mir i red u pokrajini. S druge strane govore neki Njemci na mjerodavnim mjestima, da se za sada tolerira partizanska djelatnost, da bi se u budućer mogle opravdati daljnje mjere koje će usliediti.

Saznajem, da se u Hrvatskoj spremaju neke mjere protiv izseljenih Slovenaca. Poznato Vam je, g. ministre, moje stanovište u toj stvari pa Vas molim, da osujetite svaki preuranjeni korak u tom pravcu, jer bi takove mjere mogle samo nepovoljno djelovati na držanje Slovenaca kojima smo pružili gostoprimstvo u našoj državi. Isto tako bi taj korak nepovoljno odjeknuo u ovdašnjem pučanstvu te bi naš položaj i naša djelatnost ovdje bila znatno otežana.

Molim Vas, gospodine ministre primite ovaj izvještaj na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

M.P.⁴⁷

Gospodin
Dr. Mladen Lorković,
ministar vanj. poslova N.D.H.
Z a g r e b

Konzul:
[potpis]

⁴⁶ Pretpostavljam da se odnosi na generala njemačkog redarstva Karla Brennera.

⁴⁷ Okrugli pečat: Konzulat Nezavisne Države Hrvatske Ljubljana.

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ KONZULATA NDH U LJUBLJANI
OD 25. SRPNJA 1942. UPUĆEN
MINISTRU VANJSKIH POSLOVA NDH MLADENU LORKOVIĆU.⁴⁸

V R L O T A J N O

[grb NDH]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KONZULAT LJUBLJANA
Smoletova ulica 3
Telefon 2345

Ljubljana, 25. srpnja 1942.

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ Br. 28.
od 25. srpnja 1942.

Broj: Pol. 28/42.

Čast mi je izvijestiti da je prošli tjedan prošao u znaku vojničke protupartizanske ofenzive.

Talijanski vojnički krugovi optimistički su u njihovim prognozama glede uspjeha te, na širokoj osnovici započete akcije čišćenja. Građanske vlasti nasuprot nemaju mnogo povjerenja u uspjeh. Njihovo se mišljenje može u kratko okarakterizirati izjavom jednog višeg redarstvenog dužnostnika, da će se vojska prošetati cijelo pokrajinom, popaliti sva naselja i uništiti usjeve, a partizani će se raspršiti i nakon završene vojničke akcije nastaviti ranijom djelatnošću.

Trščanski »Piccolo« donio je dne 17. o. mj. članak u kome naglašuje, da proglas Visokog povjerenika i zapovjednika Armijskog zbora čiji sam točni sadržaj iznio u izvještaju br. 27/42, znači međašnji kamen u povijesti Ljubljanske pokrajine. Pozivaju se Slovenci mirne savjesti, da napuste pasivnost te da se približe talijanskim oblastima sa iskrenim prijateljstvom. Treba odbaciti plašt dvoličnosti. Rim nije došao u Ljubljanu radi kratkotrajne pustolovine, već sa namjerom da ovdje ostane sa svojim zakonima i običajima te svojom kulturnom misijom i pobjedničkim oružjem. Svi neprijatelji Italije, koji se kriju po šumama i špiljama i slijede ideologiju u kojoj nema ništa dobrog biti će zdrobljeni ognjem i mačem.

Ovaj članak donio je u izvodu i »Slovenec«.

U samoj Ljubljani nastalo je prošloga tjedna prilično zatišje. Kao što sam to i predvidio nisu se ponovile nikakove blokade ni racije, jer se najveći dio vojske nalazi u pokrajini. Ovoga tjedna vođene su operacije u glavnom južno od Ljubljane. Cilj je bio zauzimanje brda Krim koji je slovio kao glavno partizansko uporište. Taj cilj je i postignut te je do 23. o. mj. pretražen sav Krim, no partizani se u obće nisu suprotstavili talijanskoj vojsci znajući, da

⁴⁸ HR-HDA-1561, mikrofilm broj 18, snimke 751-753.

je ista nerazmjerno premoćna. Talijani našli su na Krimu na napuštene partizanske logore. Ti logori napušteni su u dosta velikoj žurbi što se vidi iz činjenice, da je u nekima pronađena kompletna arhiva pojedinih partizanskih bataljona te čak i nešto živeža i streljiva. Ofenziva se nastavlja na južnim obroncima brda Krim.

A sada ću pokušati kronološki prikazati razvoj događaja prošlog tjedna.

Dne 17. o. mj. ubila su dva partizana u gostionici Žibert u blizini njemačke granice kod Št. Vida jednog Slovenca koji se je nepovoljno izražavao o komunistima.

Pokojnik zvao se je Ivan Zwölf.

Na dan 19. srpnja ubijen je jedan Slovenac i njegova žena u Rožnoj ulici u blizini Starog Trga. Ubili su ih partizani jer su navodno bili u službi Gestapo-a. U istinu bili su besposleni a raspolagali su sa većim svotama novaca i prelazili često preko granice na njemački teritorij.

Dne 20. o. mj. u jutro čula se jaka strojopuščana vatra sa »cinture«⁴⁹ u Zg. Šiški. Navodno su se izvan »cinture« kretali partizani.

Istoga dana su Talijani u Brezovici, selu udaljenom 10. km. od Ljubljane južno, ubili dva mladića pod sumnjom, da su partizani. Naknadno se ispostavilo da su to radnici koji su se vraćali sa polja.

Toga dana čula se je između 7 i 8. 1/2 sati u jutro jaka topovska paljba sa talijanskih položaja na Golovcu u Ljubljani. Gađalo se je selo Škofljica koje leži istočno od Ljubljane s razloga, što su ondje partizani uništili jedan talijanski vlak sa municijom.

Na dan 23. o. mj. radilo je na jednoj oranici južno od Ljubljane 13 radnika. Njih je sa oblastnom dozvolom posjetila vlastnica oranice gđa Anica Sitar sa svojom služavkom. Gđa Sitar je kućevlastnica i vlastnica velike ciglane u Ljubljani. Pratila su je dva vojnika. Uz put bili su napadnuti partizanskom puščanom vatrom iz jednog bližeg šumarka. Tom prilikom smrtno je stradao jedan od talijanskih vojnika. Talijani su potom odmah na spomenutom polju ubili svih 13 radnika i grozno ih izmrcvarili. Vlasnicu pak i njenu služavku odveli su u kasarnu a predvečer ponovno na mjesto čina. Ondje su ih ustrelili. Tek sutradan odvežene su obje žene na groblje u Viču. Tijelo gđe Sitar bilo je unakaženo udarcima sjekire i bilo joj je odbijeno pola glave. Sve ovo učinili su vojnici s razloga što su smatrali, da je gđa Sitar njihove drugove odvela u stupicu.

Dne 24. o. mj. čula se je između pol dva i pol pet sati noću jaka topovska, strojopuščana i puščana paljba u neodređenom pravcu. Bilo je i baca-

⁴⁹ Zaštitni pojas ograđen bodljikavom žicom, kojim su Talijani osiguravali Ljubljanu.

nja ručnih granata. Vjerojatno se je radilo o kakvom okršaju u blizini »cinture«.

Prema vijestima sa više pouzdanih strana prokriomčareno je neposredno prije početka ofanzive u Ljubljani oko 250 partizana, a među njima skoro svi njihovi vođe sa »predsjednikom vlade« Kidričem⁵⁰ i »ministrom vojske« Baeblerom.⁵¹ Vjerojatno je da su imali veze sa nekim vojnicima ili pak da su ih podmitili. Došli su navodno u Ljubljani da se sklone od ofenzive u pokrajini. Zaista i vojnički krugovi naglašuju da se opaža, da kod partizana nema vodstva i da pojedini raspršeni odredi sve rade na vlastitu ruku.

Naglašuje se da je u ovom tjednu u pokrajini, ubijeno prigodom akcija čišćenja oko 400 partizana a da je palo svega oko 12 talijanskih vojnika.

Ima i nešto zarobljenih, no tu se u glavnom ne radi o pravim partizanima već o seljacima koji su bili silom natjerani u šumu. Oni su se sami javili talijanskoj vojsci, pa će navodno biti odpravljeni u logor.

Dne 24. o. mj. posjetio je konzulat na prolazu kroz Ljubljani, na povratku iz srednje Dalmacije, Dogačnik i državni ministar g. Janko Tortić, pregledavši podjedno i radove na novim prostorijama konzulata.

Saznajem, da u po Njemcima zaposjednutom dielu Kranjske nije bilo važnijih događaja. Slovencima je ondje sada u obće i po danu zabranjen ulaz u kavane i gostionice koje sada isključivo služe njemačkoj narodnoj grupi i oružanoj sili.

Konzulatu podijeljeno je pravo da se i nadalje služi brzoglasom br. 44-20 dok je meni osobno postavljen novi brzoglas pod brojem 29-91.

Molim gospodine ministre, izvolite ovaj izvještaj primiti na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

Konzul:
[potpis]

M.P.⁵²

Gospodin
Dr. Mladen Lorković,
Ministar vanjskih poslova N.D.H.
Z a g r e b

⁵⁰ Boris Kidrič, istaknuti član Komunističke partije Slovenije i rukovodilac Narodnooslobodilačkoga pokreta u Sloveniji.

⁵¹ Aleš Bebler, načelnik Glavnog štaba Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Slovenije.

⁵² Okrugli pečat: Konzulat Nezavisne Države Hrvatske Ljubljana.

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ KONZULATA NDH U LJUBLJANI
OD 8. KOLOVOZA 1942. UPUĆEN
MINISTRU VANJSKIH POSLOVA NDH MLADENU LORKOVIĆU.⁵³

VRLO TAJNO

[grb NDH]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Ljubljana, 8. kolovoz 1942.

KONZULAT LJUBLJANA

Smoletova ulica 3

Telefon 2345

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ Br. 30.
od 8. kolovoza 1942.

Broj: Pol. 30/42.

Čast mi je izvijestiti, da je položaj u samoj Ljubljani prilično miran, te se u gradu nisu desili nikakovi važniji događaji.

Ofenziva u pokrajini napreduje na već opisani način. Veći partizanski odredi ne suprotstavljaju se daleko premoćnim talijanskim četama te su se nasuprot raspali u njihove sastavne dijelove. Vojska pak pali odreda sva sela sa obrazloženjem, da je nemoguće utvrditi tko je zaista pristaša partizanskog gibanja pa da je s toga potrebno komunistima na taj način onemogućiti svako buduće djelovanje. Vjeruje se, da će pomanjkanje skrovišta i hrane osujetiti partizansku djelatnost slijedeće zime.

Građanska vlast Visokog povjereništva ograničena je sada na grad Ljubljanu. No i ovdje mora vojska dati svoj pristanak za svaki ulazak i izlazak iz grada. Sva pokrajina je pak isključivo upravljana po vojnim vlastima.

Dne 1. o. mj. doletio je Duce iznenada u Goricu i ondje primio sve vojničke zapovjednike Dalmacije i Slovenije. Tek nekoliko dana iza toga izišli su o tome članci u talijanskim i slovenskim novinama, no Duceov govor vojničkim zapovjednicima nije točno prikazan. Znadem od ravnatelja agencije Stefani, da je tom prilikom Duce vojničkom vodstvu dao najšire ovlasti prema kojima vojska može, ako to smatra potrebnim, ma i cijelu pokrajinu izuzev grada Ljubljane i Novog Mesta sravniti sa zemljom. To sve obrazlaže na taj način, da se osim generala Rupnika, koji međutim nema nikakoga od naroda za sobom, nije našao ni jedan Slovenac koji bi Talijanima ponudio lojalnu suradnju i koji bi na taj način zaštitio slovensko seljačstvo preuzevši za lojalne elemente osobnu odgovornost. Duce je naglasio, da će se iza rata cijela pokrajina ponovno izgraditi.

Saznaje se, da je sin bivšeg bana Natlačena, koji je zadnje vrijeme studirao u Milanu odanle pobjegao u Švicarsku, da bi odanle nekako prešao u

⁵³ HR-HDA-1561, mikrofilm broj 18, snimke 754-755.

Englesku. Svi slovenski študenti u Milanu koji su se s njime družili, a bilo ih je oko dvadeset, nakon toga su uhapšeni.

Prošloga tjedna posjetio me je sadanji gradonačelnik general Leon Rupnik. Govorio mi je sa mnogo simpatija o našoj državi a vjerujem, da su ove njegove izjave bile iskrene. On je možda zaista jedini Slovenac koji čvrsto vjeruje u pobjedu osovine a svakako smatra i suradnju sa Hrvatima korisnom po Slovence. Ja sam mu posjet uzvratio.

Između 1. i 2. o. mj. u noći od subote na nedjelju umro je iznenada od kapi njemački generalni konzul Dr. Hans Brosch. Bio je sposoban čovjek, dobar diplomata. Kako je bio prema svima susretljiv i prijazan, to je čak i [u] ovoj slovenskoj sredini koja je toliko neprijateljski raspoložena prema Njemačkoj, uživao obće simpatije.

Pratio je sa mnogo simpatije razvitak naše države te je tome dao i vidljivog oduška prigodom naše proslave godišnjice. Baš stoga bio sam i slobodan predložiti ga za odlikovanje.

Tom prilikom smatram svojom dužnošću zamoliti Vas ponovno gospodine ministre, da se konačno i povoljno riješi pitanje podjele odlikovanja osobama koje sam za odlikovanje predložio. Čujemo, da su ovih dana odlikovane neke vojničke ličnosti iz mog područja. Ako je to zaista učinjeno molim, da se odmah pristupi i odlikovanju Visokog povjerenika i njegovog po meni predloženog činovništva. Pored već predloženih lica trebalo bi odlikovati i potpukovnika Ing. Barcia. Za to sam zamoljen sa strane Visokog povjereništva sa obrazloženjem da je isti stekao zasluge prigodom prva dva Poglavnikova boravka u Ljubljani i Monfalconu.⁵⁴ No on će moći biti odlikovan i kasnije te ću biti slobodan kasnije protokolu dostaviti sve potrebne podatke.

Izvolite gospodine ministre ovaj izvještaj primiti na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

M.P.⁵⁵

Konzul:
[potpis]

Gospodin
Dr. Mladen Lorković,
Ministar vanjskih poslova N.D.H.
Z a g r e b

⁵⁴ Riječ je o sastancima Ante Pavelića s visokim talijanskim dužnosnicima, odnosno Benitom Mussolinijem potkraj travnja i početkom svibnja 1941. godine, na kojima se pregovaralo o razgraničenju NDH i Kraljevine Italije.

⁵⁵ Okrugli pečat: Konzulat Nezavisne Države Hrvatske Ljubljana.

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ KONZULATA NDH U LJUBLJANI
OD 17. LISTOPADA 1942. UPUĆEN
MINISTRU VANJSKIH POSLOVA NDH MLADENU LORKOVIĆU.⁵⁶

V R L O T A J N O

[grb NDH]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

Ljubljana, 17. listopada 1942.

KONZULAT LJUBLJANA

Smoletova ulica 3

Telefon 2345

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ Br. 39.
od 17. listopada 1942.

Broj: Pol. 39/42.

Čast mi je podnieti izvještaj o važnijim događajima prošloga tjedna.

Cieli tjedan prošao je pod dojmom umorstva bivšeg bana Dr. Marka Natlačena. Dne 13. listopada u 8.30 sati u jutro pozvonio je jedan mladi muškarac obučen u svećeničko odijelo na vratima vile Dr. Natlačena izjavivši, da mora Dr. Natlačenom osobno i hitno predati jedno važno pismo. Kad je bio pušten u Natlačenovu radnu sobu i kada mu je predao list izvadio je samokres i opalio dva metka koji su Dr. Natlačena pogodila u glavu. Bivši ban ostao je na mjestu mrtav, a atentator pobjegao je kroz kuhinju, gdje ga je pokušao zaustaviti Natlačenov sin. Atentator je potonjega udarcem samokresom po glavi onesposobio za daljnji progon a po tom je iskočio kroz prozor u vrt gdje je skinio i odbacio svoj crni šešir i svećenički ovratnik. Iza toga preskočio je vrtnu ogradu i pobjegao pomoću jednog saučestnika koji ga je sa trokolicama čekao iza ugla.

Prema izjavama ukućana nalazile su se na cesti i dvije djevojke koje su se brinule za slobodan povratak atentatora. Iza izvršenog atentata svih je četvero netragom nestalo.

Odmah iza izvršenog atentata započele su blokade i legitimiranje po cijelom gradu.

Istoga dana oko 6.30 na večer dovedena su pred kuću Dr. Natlačena u Ćirila Metodskoj ulici 24 taoca, koji su na samoj cesti strijeljani po fašističkim milicionarima. Strieljani su: Ing. Kresnik, činovnik gradskog munjovoza, Marko Štepic, bogati trgovac vinom iz Šiške, Pavle Magdić, poznati trgovac iz ulice 3. svibnja, porijetlom Hrvat, Ivan Krpan, Stanko Petruša,⁵⁷ Stane Rožanec,⁵⁸ radnik, Anton Arbelj, limar, Anton Bezek, 21 godinu star iz Zaloga,

⁵⁶ HR-HDA-1561, mikrofilm broj 18, snimke 767-769.

⁵⁷ Ispravno bi bilo: Stanko Rebuša.

⁵⁸ Ispravno bi bilo: Stane Prožalec.

Stane Vadmal,⁵⁹ činovnik Okružnog ureda, Josip Prosen, mehaničar, Josip Maver, mehaničar, Josip Pezdir, 47 godina star, sedlar, Franc Bricelj, 3 brata Kogovšek i to Ivan, Valentin i Josip, Matej Miklavčič, 58 godina star, Dominik Podgornik, 27 godina star, željezničar Romavh Petar, Bernard Smrekar, 21 godinu star, Josip Škerl, 30 godina star, Viktor Vodnik, 30 godina star, Venceslav Možina, 20 godina star i Ferdinand Hanžić, činovnik Okružnog ureda.

19 taoca dala je iz svojih zatvora na raspolaganje vojna vlast a pet ih je morala dati kvestura. Ova potonja nije htjela izručiti taoce, pa su isti poimenice određeni od vojnih vlasti. Taoci iz vojnih zatvora bili su određeni ždriebom. Među njima bilo je navodno i takovih, koji još nisu bili niti preslušani, pa im naravno nije mogla biti dokazana niti kakova krivnja. Strieljani trgovci bili su u zatvoru pod sumnjom da su novčano bilo iz straha bilo iz simpatije potpomagali Osvobodilnu frontu. Općenito je mišljenje da su trgovci Magdić i Štepic bili potpuno nedužni. Strieljanje taoca obavljeno je ovog puta 10 sati nakon izvršenog atentata na Dr. Natlačena premda bi se po ranijem proglasu Visokog povjerenika i zapovjednika armiskog zbora imali taoci strijeljati tek ako se u roku od 48 sati ne pronađe izvršioce terorističkih čina.

Dne 14. listopada strijeljano je radi umostva Dr. Natlačena daljnjih 8 taoca u t.zv. gramoznoj jami kod groblja Sv. Križ. Ovi taoci su: medicinar Janko Arnšek, ref. srednje tehničke škole Vinko Košak, koji je bio jedan od organizatora srednjo školske mladeži za Osvobodilnu frontu, zatim Turk Janez, Magdić Ćiril,⁶⁰ Blatnik Rudolf,⁶¹ Ribar Josip,⁶² Tomažič Lojze i Božič Branko.

Ukupno je dakle za Dr. Natlačena ustrieljeno 32 taoca. Nikakova službena objava o tom strijeljanju još nije uslijedila.

Dne 16. listopada ustrieljeno je daljnjih 8 taoca i to radi umorstva redarstvenog komesara Kazimira Kukovića čije sam umorstvo opisao u izvještaju br. 38.

Sahrana Dr. Natlačena obavljena je u petak dne 16. listopada i to [na] najsvečaniji način. Njegovo mrtvo tielo bilo je prevedeno u stolnu crkvu gdje su održane svečane zadušnice. Sprovod obavljen je poslije podne na groblju Sv. Križ. Svi tvrde, da je to bio najveličanstveniji sprovod u Ljubljani nakon sahrane pok. Dr. Korošca.⁶³

⁵⁹ Ispravno bi bilo: Stane Vadnjal.

⁶⁰ Ispravno bi bilo: Nagode Ćiril.

⁶¹ Ispravno bi bilo: Babnik Rudolf.

⁶² Ispravno bi bilo: Hribar Josip.

⁶³ Istaknuti slovenski i jugoslavenski političar Anton Korošec, koji je umro u prosincu 1940. godine.

Prisutan je bio zapovjednik armijskog zbora, odsutnog Visokog povjerenika zastupao je podprefekt Dr. David a knez biskup Dr. Rožman održao je nadgrobni govor osudivši komunistička divljaštva i pozvavši slovenski narod, da se u zadnji čas trgne i sam spasi od propasti. Od dana umorstva pa do dana sprovoda bila je ciela Ljubljana zavijena u crno, sa svih su se zgrada vijale crne zastave, a na ulicama vladalo je upravo deprimirano raspoloženje.

Kako je poznato Dr. Natlačen imenovan je nakon talijanske okupacije predsjednikom savjetodavnog odbora kod Visokog povjereničtva te je kao takav i otišao u poklonstvenu deputaciju Duce-u u Rim. No već nekoliko mjeseci iza toga podnio je ostavku pa se iza toga u opće više nije bavio politikom. Bio je izrazit predstavnik slovenske klerikalne stranke a vjerujem i ideološki pobornik jugoslavenske ideje. Sigurno nije bio talianofil. Ovo je izričito naglašeno i u krugovima bliskim Visokom Povjereniku.

Da je unatoč svega toga Osvobodilna Fronta odlučila ubiti ga mogu si protumačiti na taj način, da su komunisti predvidjeli prestanak vojne diktature i uvođenje blažeg kursa (po njemačkom uzoru u Gornjoj Kranjskoj), pa su to na svaki način htjeli osujetiti novim terorističkim djelima. Htjeli su izazvati represalije da bi na taj način t.zv. Bijela garda odnosno slovenska protukomunistička milicija izgubila na terenu. A to im je eto i uspjelo!

Inače je u gradu u noći između 12 i 13. o. mj. ubijen po redarstvenici-
ma iz nepoznatog razloga u ulici Sv. Petra neki slovenski željezničar iz Verda.

Redarstveni sat počimao je do sada u 9 sati na večer, a od 20. o. mj. započeti će već u 8 sati na večer i [zato] se sve gostionice i javni lokali imaju zatvoriti već u 7.30 na večer.

U pokrajini haračili su prošlih tjedana komunisti osobito u okolici Metlike i to pod vodstvom nekog cipelara iz Metlike po imenu Jože Slanec koji se je proglasio političkim komesarom metličkog kotara. Tako je u Krašnjem Vrhu ubijen mladić Martin Cezar, jer mu se je brat pridružio protukomunističkoj legiji. U mjestu Čurili ubijen je pak elektromehaničar Stanko Benković a u Resalnici ubili su komunisti Jožu Lončarića, kome su ranije već ubili oca, majku i sestru. U Radovici zapalili su partizani školu i župni dvor kao i dvorac Krupu. Škola zapaljena je po partizanima i u Vivodini, kraj Verda pak blizu Vrhlike orobili su pak kuću odvjetnika Marijana Marolta i uništili njegovu dragocjenu umjetničku zbirku.

Dne 13. o. mj. zauzeli su partizani Ribnicu. Sve muškarce odveli su sa sobom u šumu a isto tako i živežne namirnice. Iza toga su se opet povukli tako, da je Ribnica opet u rukama talijanskih vlasti.

Izvolite gospodine ministre ovaj izvještaj primiti na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

Konzul:
[potpis]

Gospodin
Dr. Mladen Lorković,
ministar vanjskih poslova N.D.H.
Z a g r e b

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ KONZULATA NDH U LJUBLJANI
OD 24. LISTOPADA 1942. UPUĆEN
MINISTRU VANJSKIH POSLOVA NDH MLADENU LORKOVIĆU.⁶⁴

V E O M A T A J N O !

[grb NDH]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KONZULAT LJUBLJANA

Smoletova ulica 3
Telefon 2345

Ljubljana, 24. listopada 1942.

TJEDNI POLITIČKI IZVJEŠTAJ BR. 40
od 24. listopada 1942.

Broj: Pol. 40/42.

Čast mi je izvijestiti, da je prošli tjedan prošao u gradu Ljubljana prilično mirno. Svakako je u građanstvu vladalo još veliko zaprepaštenje radi strijeljanja taoca, koje je izvršeno kao represalija za umorstvo Dr. Natlačena. Tokom prošlih noći izvršena su i daljnja hapšenja. Među novim zatvorenicima nalazi se veći broj uglednih građana, liečnika, trgovaca i t. d.

Usporedo sa umorstvom Dr. Natlačena primili su prieteća pisma i knez-biskup Dr. Rožman, sadanji gradski načelnik general Rupnik te bivši gradski načelnik Dr. Adlešič. Ovaj potonji odputovao je navodno u Italiju da izbjegne atentatu. Prva dvojica brižno se čuvaju te do sada nije još pokušan nikakav udar protiv njih. Dode li ipak do atentata protiv prve dvojice biti će represalije upravno užasne.

Dne 20. ovog mjeseca vršili su fašistički milicionari racije na sve samovoze, koji su se kretali po gradu predmnjevajući, da će naići na koji ilegalni partizanski samovoz. Narednih dana vraćali su vlasnicima zadržane samovoze.

Isto tako pregledavaju milicionari sve putnike cestovnih željeznica, pa se na taj način koči ulični promet.

U sriedu 21. ovog mjeseca primio sam jedan prokrijumčareni podnesak iz logora u Kočevju. Podnesak bio je podpisan gotovo po svim muškim stanovnicima hrvatskog sela Brod na Kupi. U podnesku se iznosi, da su neki odmetnici na cesti između Broda na Kupi i Delnica napali jedan odred talijanske posadne jedinice iz Petrine (Ljubljanska pokrajina). Ti vojnici pripadali su XI. armijskom korpusu, čije je sjedište u Ljubljani. Dne 3. ov. mj. talijanski su vojnici uhapsili sve muškarce iz Broda na Kupi pa među njima i cielu občinsku upravu i tri bolestnika koje su izvadili iz kreveta. Uhapšeni su sljedećeg dana odveli u Kočevje gdje su smešteni u Đačkom domu za-

⁶⁴ HR-HDA-1561, mikrofilm broj 18, snimka 770.

jedno sa interniranim Slovencima. Ondje nalaze se još i sada u najtežim prilikama uslied pomanjkanja živežnih namirnica, ljekarija i gotovog novca. Imaju doduše nešto kuna, ali ovo im neće nitko primiti. Mole zaštitu i pomoć. Imenovani navode nadalje, da su lojalni hrvatski državljani te da su se točno pridržavali proglašenja talijanskog vojnog zapovjedništva i povjerenika hrvatske vlade kod II. armade⁶⁵ od 15. VII i 16. IX. ove godine.

Ja sam odmah uputio notu Visokom Povjereniku sa molbom da se uhapšeni oslobode i vrate njihovim domovima, jer je talijanska vojska, koja pripada ljubljanskom XI. armijskom korpusu, posve nenadležno postupala vršeći akte suvereniteta na našem području.

Ovo mi je priznao i sam Visoki Povjerenik kad sam mu notu osobno predao obećavši mi podjedno, da će poduzeti najhitnije i najenergičnije korake kod vojnih vlasti da se ovaj incident izgladi. Do završetka ovog mojeg izvještaja nisam primio još nikakvog meritornog rješenja.

Od kako su Talijani uspjeli pronaći jednu štampariju »Slovenskog Poročevalca«, ovaj je prestao izlaziti. Po gradu nalaze se sada samo još gdje-gdje razasute pojedine ceduljice sa natpisima kao: »Podupirajte djelo O. F. Smrt fašizmu i bijeloj gardi. Smrt izdajicama i bratoubojicama.«

Izvolite gospodine ministre ovaj izvještaj primiti na znanje.

Za Dom Spremni!

M.P.⁶⁶

Konzul:
(Dr. A. Z. Ivanić)
[potpis]

Gospodin
Dr. Mladen Lorković,
Ministar vanjskih poslova N.D.H.
Z a g r e b

⁶⁵ Pri Zapovjedništvu 2. talijanske armije, odnosno talijanskog Višeg zapovjedništva oružanih snaga »Slovenija-Dalmacija« na Sušaku djelovao je opći upravni povjerenik NDH.

⁶⁶ Okrugli pečat: Konzulat Nezavisne Države Hrvatske Ljubljana

Nikica Barić

Reports of the Consulate of the Independent State of Croatia in Ljubljana from 1942

The paper contains the transcription of 12 weekly political reports of the Consulate of the Independent State of Croatia (*Nezavisna Država Hrvatska, NDH*) in Ljubljana from 1942 sent to the NDH's Ministry of foreign affairs in Zagreb, more precisely to the minister of foreign affairs Mladen Lorković. The paper also contains the transcript of a weekly report of the Detachment for Italy of the Political-legal department of the NDH's Ministry of foreign affairs from September 1941 dealing with the establishment of NDH's Consulate in Ljubljana. Transcripts of these documents, although fragmentary, give a whole variety of information dealing with the events in the Ljubljana province. Kingdom of Italy established the Ljubljana province on the Slovenian territory annexed by Italy after the Axis attack on Kingdom of Italy in April 1941.

Key words: *World War II, Independent State of Croatia, Kingdom of Italy, diplomacy of the Independent State of Croatia, Slovenia, Ljubljana*